

HISTORIA I KULTURA ZIEMI SŁAWIEŃSKIEJ

T. VII

GMINA SŁAWNO

FUNDACJA „DZIEDZICTWO”

HISTORIA I KULTURA ZIEMI SŁAWIEŃSKIEJ

TOM VII

GMINA SŁAWNO

Redakcja:

WŁODZIMIERZ RĄCZKOWSKI
JAN SROKA

SŁAWNO 2008

ABSTRACT. Włodzimierz Rączkowski, Jan Sroka (eds), *Historia i kultura Ziemi Sławieńskiej*, t. VII: *Gmina Sławno* [History and Culture of the Sławno region, vol. VII: Sławno Community]. Fundacja „Dziedzictwo”, Sławno 2008. pp. 371, figs 102, colour tabl. 44. ISBN 978-83-7591-046-9. Polish text with German summaries.

These are studies of aspects of history and culture of the Sławno region [Pomerania, Poland]. These papers refer to nature and history of the region which is virtually unknown for most of Polish current citizens. It is hard to build a society without roots and without history, without knowledge about their homeland. People who have lived here for over 50 years do not understand the cultural landscape which has been created and constructed for centuries. The aim of the collection of paper is to bring the nature and history nearer. The knowledge about the past of the region will allow to understand the landscape and protect it as well as create a new social approach to the future.

© Copyright by Włodzimierz Rączkowski, Jan Sroka 2008
© Copyright by Authors

Na okładce: Dwór w Kwasowie, chromolitografia z albumu Alexandra Dunckera, *Die Ländlichen Wohnsitze, Schlösser um Residenzen der Ritterschaftlichen Grundbesitzer in der preussischen Monarchie nebst den Königlichen Familien-, Haus-Fideicommiss- und schatull -Gütern in Naturgetreuen, Künstlerisch Ausgeführten, farbigen Darstellungen nebst begleitendem Text*, Berlin T. III, 1860/1861.

Tłumaczenia na język niemiecki: *Brygida Jerzewska*

Redaktor: *Katarzyna Muzia-Ceglarz*
Skład i łamanie: *Eugeniusz Strykowski*

Konferencję oraz publikację sfinansowano ze środków Urzędu Gminy w Sławnie przy wsparciu Starostwa Sławieńskiego

Wydawca/Herausgeber: Fundacja „Dziedzictwo”, 76-100 Sławno, ul. A. Cieszkowskiego 2
Wydawnictwo „Region”, 81-574 Gdynia, ul. Goska 8
www.region.jerk.pl

ISBN: 978-83-7591-046-9

Druk/Druck: Totem – Inowrocław

Spis treści

JAN SROKA (Sławno), WŁODZIMIERZ RĄCZKOWSKI (Poznań), <i>Paradoksy bogactwa (nie?)szczęśliwej gminy: wady zaletami czy zalety wadami?</i>	7
WOJCIECH STEFANOWSKI (Sławno), <i>Kilka słów o gminie Sławno</i>	17
WACŁAW FLOREK, JERZY JONCZAK, CELESTYNA PRINC (Słupsk), <i>Denudacja odpływowa w dolinie Wieprzy</i>	25
EWA GÓRSKA, JACEK ANTCZAK (Słupsk), <i>Awifauna lęgowa gminy Sławno, jej zagrożenia i ochrona</i>	37
MICHAŁ ŻMUDA (Kórnik), <i>Wstępna inwentaryzacja fauny okolic Sławna</i>	71
ZBIGNIEW SOBISZ (Słupsk), <i>Parki gminy Sławno</i>	87
IGNACY SKRZYPEK (Koszalin), <i>Najdawniejsze dzieje gminy Sławno</i>	109
KRZYSZTOF CHOCHUŁ (Słupsk), <i>Powiat sławieński w zasobach Archiwum Państwowego, Oddział w Słupsku</i>	185
ANDRZEJ CHLUDZIŃSKI (Pruszcz Gdański), <i>Nazwy miejscowe gminy Sławno</i>	197
MARIA WITEK, WALDEMAR WITEK (Szczecin), <i>Budownictwo administracji leśnej w gminie Sławno</i>	233
WOLFRAM SUHR (Hohenfelde, Niemcy), <i>Diedrich Suhr – Architekt und Seine Bauten in Schlawe in Pommern, 1921–1929</i>	271
KONSTANTY KONTOWSKI (Darłowo), <i>Cmentarze gminy Sławno</i>	297
MARGARETA SADOWSKA (Sławno), <i>Wspomnienie o Edwardzie Puplu (1911–1991)</i>	319
LIDIA WRÓBLEWSKA (Poznań), <i>„Sobota na grodzisku”... kłopotliwy podarunek?</i>	327
ELŻBIETA FLOREK (Słupsk), <i>Wzrost potencjału turystycznego gminy Sławno w aspekcie wykorzystania cennych obszarów przyrodniczo-krajobrazowych i kulturowych</i>	341
Indeks osób	357
Indeks nazw geograficznych	363
Lista adresowa Autorów	369

Awifauna lęgowa gminy Sławno, jej zagrożenia i ochrona

EWA GÓRSKA, JACEK ANTCZAK (Słupsk)

Wstęp

W opracowaniu scharakteryzowano awifaunę gminy Sławno, ze szczególnym uwzględnieniem gatunków ptaków lęgowych zaliczanych do: zagrożonych w Polsce i Europie, rzadkich i zagrożonych na Pomorzu oraz w granicach gminy, a także interesujących ze względu na niektóre aspekty biologii okresu lęgowego. Przedstawiono również tereny cenne dla ptaków, zagrożenia dla awifauny i realizację jej ochrony na obszarze gminy Sławno.

Podstawę opracowania stanowią wyniki badań terenowych przeprowadzonych przez nas w granicach gminy Sławno jesienią 2005 roku, zimą 2005/2006 oraz w sezonie lęgowym 2006 roku, uzupełnione danymi dostępnymi w literaturze przedmiotu oraz informacjami uzyskanymi w Nadleśnictwie Sławno (o stanowiskach przedstawicieli gatunków objętych ochroną strefową oraz niektórych gatunków ptaków łownych). Gatunki zagrożone wytypowano na podstawie *Polskiej czerwonej księgi zwierząt* (Głowaciński 2001), *Czerwonej listy zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce* (Głowaciński 2002) oraz na podstawie ich prawnego statusu ochronnego w Polsce i Unii Europejskiej. Niezbędne szczegóły dotyczące różnych aspektów biologii ptaków przedstawiono, opierając się na pracy Snowa i Perrinsa (1998). Dane liczbowe dotyczące powierzchni zajętej przez wody, użytki rolne oraz obszary leśne zaczerpnięto z Planu Urządzenia Lasu¹ oraz z Internetu².

¹ Plan Urządzenia Lasu na okres od 1.01.1999 do 31.12. 2008 roku, tom IB: *Program ochrony przyrody*. Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Szczecinku. Nadleśnictwo Sławno. Obręby: Stary Kraków, Nowy Kraków i Żukowo. Plan opracowało Biuro Urządzenia Lasu i Geodezji Leśnej, Oddział w Szczecinku.

² http://gminaslawno.pl/index.php?option=com_content&task=category§ionid=6&id=18&Itemid=31

W najstarszych publikacjach ornitologicznych dotyczących obszaru współczesnej gminy Sławno zawarte są m.in. informacje o stanowiskach bociana czarnego stwierdzonych w latach 20. i 30. XX wieku w lasach rosnących w dolinie Wieprzy (Robien 1928; 1931; 1935). Kolejna praca o ptakach tego obszaru ukazała się dopiero po ponad 20 latach i również dotyczyła bociana czarnego (Klejnotowski 1966). Z lat 70. XX stulecia pochodzą doniesienia o występowaniu w granicach gminy kani rudej (Górski 1976) oraz opracowanie poświęcone awifaunie łęgowej doliny Wieprzy (Górski 1982). Publikacje z lat 90. odnoszą się wyłącznie do występowania pojedynczych gatunków – remiza (Górská 1991) oraz łabędzia krzykliwego (Sikora 1994). Materiały dotyczące występowania w granicach gminy w okresie od 1993 do 2003 roku niektórych gatunków ptaków wodno-błotnych i drapieżnych (szponiastych) zgromadzone są w Kartotece Ornitologicznej Środkowopomorskiego Klubu Ornitologów (KOSKO) oraz zawarte w niepublikowanych opracowaniach Welniaka (2002), Wasilewskiego (2003) i Herbichowej i in. (2004).

1. Prawne podstawy ochrony awifauny w Polsce

Podstawowym aktem prawnym obowiązującym w Polsce, a dotyczącym ochrony przyrody, jest Ustawa o ochronie przyrody³ z dnia 16 kwietnia 2004 roku (weszła w życie jednocześnie z przystąpieniem Polski do UE). Kwestie szczegółowe związane z ochroną poszczególnych gatunków ptaków reguluje akt wykonawczy do Ustawy, mianowicie Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 28 września 2004 roku w sprawie gatunków dziko występujących zwierząt objętych ochroną⁴. W akcie tym zostały wyszczególnione gatunki zwierząt objętych ochroną ścisłą (w tym wymagające ochrony czynnej), ochroną częściową, gatunki, które mogą być pozyskiwane oraz wymagające ustalenia stref ochrony ich ostoi, miejsc rozrodu i regularnego przebywania. Określono w nim również zakazy właściwe dla poszczególnych gatunków lub grup gatunków zwierząt oraz sposoby ich ochrony, m.in. wielkość stref ochrony ścisłej i sezonowej. Gatunki zwierząt łownych podlegają ochronie na mocy Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 16 marca 2005 roku w sprawie określenia okresów polowań na zwierzęta łowne⁵.

³ Ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 roku, Dz.U. Nr 92, poz. 880 ze zm.

⁴ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 28 września 2004 roku w sprawie gatunków dziko występujących zwierząt objętych ochroną, Dz.U. Nr 220, poz. 2237.

⁵ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 marca 2005 roku w sprawie określenia okresów polowań na zwierzęta łowne, Dz.U. Nr 48, poz. 459.

Ustawa o ochronie przyrody przewiduje możliwość wprowadzania różnych form ochrony obszarowej (parki narodowe, rezerваты przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, obszary Natura 2000) i obiektowej (m.in. użytki ekologiczne). Dla ptaków najważniejsze są parki narodowe, rezerваты faunistyczne oraz obszary Natura 2000 (Tomiałojć, Stawarczyk 2003). Wprowadzenie tej ostatniej formy ochrony przyrody do ustawodawstwa polskiego jest realizacją obowiązków wynikających z dwóch dyrektyw europejskich: Dyrektywy Rady 79/409/EWG z 2 kwietnia 1979 roku w sprawie ochrony dzikich ptaków (tzw. Dyrektywa Ptasia)⁶ i Dyrektywy Rady 92/43/EWG z 21 maja 1992 roku w sprawie ochrony siedlisk naturalnych oraz dzikiej fauny i flory (tzw. Dyrektywa Siedliskowa lub Habitatowa)⁷. Ustawa o ochronie przyrody stanowi, że sieć obszarów Natura 2000 w Polsce obejmuje tereny specjalnej ochrony ptaków (OSO) – tworzone na podstawie Dyrektywy Ptasiej oraz specjalne obszary ochrony siedlisk (SOO) – tworzone na podstawie Dyrektywy Siedliskowej. Aktem wykonawczym jest Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 maja 2005 roku w sprawie typów siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt wymagających ochrony w formie wyznaczenia obszarów Natura 2000⁸. Założeniem sieci jest, aby tworzyła ona spójny, funkcjonalny system obszarów pozwalających na skuteczną ochronę najbardziej zagrożonych gatunków oraz siedlisk europejskiej flory i fauny. Najważniejsze obszary OSOP w Polsce wytypowano na podstawie wyznaczonych wcześniej, niestanowiących jednak prawnych form ochrony przyrody, ostoi ptaków o znaczeniu europejskim (Sidło, Błaszowska, Chyla-recki 2004).

Inne formy ochrony obszarowej, a w szczególności parki krajobrazowe, również często spełniają ważne funkcje ochronne wobec ptaków, a za chlubne przykłady mogą służyć Park Krajobrazowy „Dolina Słupi” oraz Iński Park Krajobrazowy. Oba są włączone do sieci Natura 2000

⁶ Dyrektywa Rady (Dyrektywa Ptasia) 79/409/EWG (ze zmianami z roku 1991 – Dyrektywa 91/244/EWG oraz z roku 1994 – Dyrektywa 94/24/WE) w sprawie ochrony dzikich ptaków przyjęta 2 kwietnia 1979 roku (http://www.lkp.org.pl/prawo_html/dyrektywa_ptaki_zal1.html).

⁷ Dyrektywa Rady (Dyrektywa Siedliskowa-Habitatowa) – 92/43/EWG z 21 maja 1992 roku w sprawie ochrony siedlisk naturalnych oraz dzikiej fauny i flory (<http://www.ztp.eko.org.pl/strona/zalacznik1.html>, <http://www.ztp.eko.org.pl/strona/zalacznik2.html>).

⁸ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 maja 2005 roku w sprawie typów siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt wymagających ochrony w formie wyznaczenia obszarów Natura 2000, Dz.U. Nr 94, poz. 795, Załącznik 3.

(OSOP) pod nazwami: Dolina Słupi (Antczak, Górską 2004) i Ostoja Ińska (Tracz i in. 2004). Natomiast w granicach obszarów chronionego krajobrazu zakres ochrony ekosystemów oraz awifauny jest zróżnicowany i uzależniony od reżimu ochronnego wprowadzonego przez wojewodę lub radę gminy.

Dla niewielkich populacji lęgowych, niekiedy dla pojedynczych par gniazdujących ptaków, znaczenie ochronne mogą mieć użytki ekologiczne, jednakże ich rola jest ograniczona z powodu niewielkiej powierzchni zajmowanej przez te formy.

Polska jest zobowiązana do ochrony ptaków oraz ich siedlisk również ze względu na podpisane i ratyfikowane konwencje międzynarodowe. Nasz kraj jest m.in. stroną Konwencji Berneńskiej z 1979 roku o ochronie dzikiej flory i fauny europejskiej oraz ich siedlisk naturalnych⁹.

2. Charakterystyka awifauny gminy Sławno

W granicach gminy Sławno występują przedstawiciele co najmniej 114 gatunków ptaków lęgowych (tab.). Ponadto przez cały rok spotykane są osobniki nieęgowe, należące do kilkunastu innych gatunków, zatrzymujące się w różnych miejscach gminy podczas migracji wiosennych i jesiennych (na odpoczynek i żerowanie), spędzające tam lato lub zimujące. W okresie ostatniego dwudziestopięcioletnia cztery gatunki ptaków wycofały się z obszaru gminy i nie ma pewności, czy kiedykolwiek tam powrócą.

Zdecydowana większość gatunków ptaków występujących w granicach gminy Sławno współcześnie lub w przeszłości objęta jest w Polsce ochroną ścisłą. Ochronie częściowej podlegają cztery gatunki lęgowe (czapla siwa, sroka, wrona i kruk) oraz dwa nieęgowe (kormoran i gawron). Osiem gatunków podlega ochronie łowieckiej. Duża grupa stanowi obiekt zainteresowania Konwencji Berneńskiej oraz figuruje w załącznikach Dyrektywy Ptasiej. Nieobjętych ochroną przez żadne konwencje międzynarodowe i dyrektywy UE jest tylko sześć gatunków lęgowych (wróbel, szpak, wrona siwa, kawka, sójka i sroka) oraz jeden zimujący (gawron).

⁹ Konwencja o ochronie dzikiej flory i fauny europejskiej oraz ich siedlisk naturalnych sporządzona w Bernie 19 września 1979 roku, Dz.U. Nr 58, poz. 263 i 264 z 1996 roku.

Tabela. Wykaz cennych gatunków ptaków łęgowych występujących w roku 2006 w gminie Sławno

Lp.	Nazwa polska i łacińska	SoP	E	CK/CL	P	KB	DP	Występowanie w gminie Sławno i liczba stanowisk
1.	Perkoz <i>Tachybaptus ruficollis</i>	OG	-	-	+	2	-	jez. Smardzewo – 1 os.; zb. wod. N od Smardzewa – 1 os.
2.	Perkoz dwuczuby <i>Podiceps cristatus</i>	OG	-	-	+	3	-	Łącznie 27 p. Jez. Łętowskie – 26 p.; Jez. Janiewickie – 1 p.
3.	Czapla siwa <i>Ardea cinerea</i>	cz OG	-	-	+	3	-	Las N od Jez. Łętowskiego – w 1 kolonii 14 p.
4.	Bocian czarny <i>Ciconia nigra</i>	OG OS	-	+ / +	+	2	1	Starokrakowskie Lasy – 1 p.
5.	Bocian biały <i>Ciconia ciconia</i>	OG	-	-	+	2	1	Łącznie 15 p. Po 1 p.: Stary Kraków, Boleszewo, Łany, Bobrowice, Pomilowo, Tychowo, Smardzewo, Gwiazdowo, Łętowo, Żukówko, Janiewice. Po 2 p.: Sławsko, Żukowo. 3 gniazda opuszczone: Tokary, Łany, Żukowo.
6.	Łabędź niemy <i>Cygnus olor</i>	OG	-	-	+	3	2.2	Łącznie 9 p. Jez. Łętowskie – 2 p. Po 1 p.: Jez. Sławsko, stawy NW od Gwiazdowa, Wieprza E od Sławsko, staw w Żukówku, zb. wod. W od Jez. Łętowskiego, Jez. Janiewickie.
7.	Łabędź krzykliwy <i>Cygnus cygnus</i>	OG	-	-	+	2	1	Oczko wodne NE od Smardzewa – 1 o. dorosły + 2 młode; śródlesny zb. wodny N od Smardzewa – gniazdo zajęte 25.05.06.
8.	Gęgawa <i>Anser anser</i>	Ł	-	-	+	3	2.1	Łąka przy N brzegu Jez. Łętowskiego – 2 p.
9.	Cyraneczka <i>Anas crecca</i>	Ł	-	-	+	3	2.1	E brzeg Jez. Łętowskiego – 1 p., zb. wod. N od Smardzewa – 1 p.
10.	Krzyżówka <i>Anas platyrhynchos</i>	Ł	-	-	+	3	2.1	Łącznie 11 p. Brzegi Jez. Łętowskiego – 4 p. Po 2 p.: łąki nad Wieprzą E od Sławsko, Jez. Janiewickie. Po 1 p.: zb. wod. NE od Wrzesnicy, Jez. N od Kwasowa, łąki S od Iwanowa. 2 stadka niełęgowych samców: łąka nad jez. Smardzewo – 5 o.; zb. wod. N od jez. Smardzewo – 4 o.
11.	Cyranka <i>Anas querquedula</i>	OG	-	-	+	3	2.1	Łąka przy N brzegu Jez. Łętowskiego – 2 p.
12.	Głowienka <i>Aythya ferina</i>	Ł	-	-	+	3	2.1	Zbiornik wodny W od Jez. Łętowskiego – 1 p.
13.	Gągoł <i>Bucephala clangula</i>	OG	-	-	+	3	2.2	Zbiornik w wodny (śródlesny) NE od Jez. Łętowskiego – 1 p.
14.	Nurogęs <i>Mergus merganser</i>	OG	-	-	+	3	2.2	Jez. Łętowskie – 1 o. (samiec) w sezonie łęgowym.
15.	Trzmielojad <i>Pernis apitorius</i>	OG	-	-	-	2	1	Okolice Boleszewa – 1 o.
16.	Kania ruda <i>Milvus milvus</i>	OG OS	+	+ / +	+	2	1	Lasy w różnych częściach gminy – 2 p. + 3 o. w sezonie łęgowym.
17.	Bielik <i>Haliaeetus albicilla</i>	OG OS	+	+ / +	+	2	1	Lasy w różnych częściach gminy – 2 p.

cd. tab.

Lp.	Nazwa polska i łacińska	SoP	E	CK/CL	P	KB	DP	Występowanie w gminie Sławno i liczba stanowisk
18.	Błotniak stawowy <i>Circus aeruginosus</i>	OG	-	-	+	2	1	Łącznie 6 rewirów łęgowych (2 p. + 4 o) – NE od Wrześnicy, okolice Boleszewa, nad jez. Smardzewo, dolina rz. Rakówki, między Janiewiczami a Żukowem, N brzeg Jez. Łętowskiego.
19.	Jastrząb <i>Accipiter gentilis</i>	OG	-	-	-	2	-	1 p. + 3 o. w sez. lęg. w lasach W od St. Krakowa, SE od Sławna, przy N brzegu Jez. Łętowskiego.
20.	Myszołów <i>Buteo buteo</i>	OG	-	-	-	2	-	Łącznie 10 p. + 5 o. dorosłych w sezonie lęgowym – okolice Boleszewa, Wrześnicy, Sławna, Rzyszczewa, Smardzewa, Iwanowa, Gwiazdowa, nad rzeką Ściegnicą, nad Jez. Łętowskim.
21.	Orlik krzykliwy <i>Aquila pomarina</i>	OG OS	-	+ / +	+	2	1	Prawdopodobnie lęgowy. 1 p. obserwowana w końcowym etapie migracji wiosennej (6.05.06.) + 1 o. w pełni sez. lęgowego (30.06.06.). Gniazda nie znaleziono.
22.	Kuropatwa <i>Perdix perdix</i>	Ł	-	-	-	3	2.1	Piaskownia N od Sławna – 1 p.
23.	Przepiórka <i>Coturnix coturnix</i>	OG	-	- / +	+	3	2.2	Łącznie 9 p. 5 p. – łąki nad jez. Smardzewo. Po 1 p. – pola uprawne NE od Wrześnicy i N od Żukówka oraz łąki pod Boleszewem E od Sławna.
24.	Derkacz <i>Crex crex</i>	OG	+	- / +	+	2	1	Łąka nad jez. Smardzewo – 1 o. prawdopodobnie lęgowy.
25.	Kokoszka <i>Gallinula chloropus</i>	OG	-	-	+	3	2.2	N brzeg Jez. Łętowskiego – 1 p., Jez. Sławsko – 1 o.
26.	Łyska <i>Fulica atra</i>	Ł	-	-	+	3	2.1	Łącznie 16 p. 11 p. – Jez. Łętowskie. 2 p. – zb. wod. N od Kwasowa. Po 1 p. – jez. Smardzewo, zb. wod. W od Jez. Łętowskiego, Jez. Jamiewickie. 3 samotne o. – zb. wod. NE od Wrześnicy, N od Kwasowa i S od jez. Smardzewo.
27.	Żuraw <i>Grus grus</i>	OG	-	-	+	2	1	Łącznie 23 p. Po 3 p. – nad jez. Smardzewo i Jez. Łętowskim. Po 2 p. w okolicy St. Krakowa, Wrześnicy, Boleszewa, w dol. Wieprzy N od Sławna. Po 1 p. nad jez. pod Wrzesowem, na torfowiskach N i SW od Smardzewa oraz NE od Jez. Łętowskiego, w okolicach Gwiazdówka, w dolinach rzek Ściegnicy, Rakówki i Grabowej oraz na Janiewickim Bagnie. Zgrupowania na żerowiskach (maj i czerwiec 2006) – pod Wrześnicą (kilkanaście o.); na polach uprawnych wokół jez. Smardzewo (30–150 o.).
28.	Czajka <i>Vanellus vanellus</i>	OG	-	-	+	3	2.2	Łąka N od Sławna – 1 p.
98.	Kszyk <i>Gallinago gallinago</i>	OG	-	-	+	3	2.1	Łąka nad jez. Smardzewo – 1 p., nad zb. wodnymi NE i W od Jez. Łętowskiego – po 1 o. (tokujące samce).
30.	Słonka <i>Scolopax rusticola</i>	Ł	-	- / +	+	3	2.1	Sławiński Las i E brzeg Jez. Łętowskiego – po 1 o.
31.	Samotnik <i>Tringa ochropus</i>	OG	-	-	+	2	-	Łącznie 5 p. 3 p. nad jez. Łętowskim: 2 p. NE od Gwiazdówka; 4 pojedyncze o. – NE od Wrześnicy, w Sławińskim Lesie, nad jez. Smardzewo i nad rzeką Grabową.

32.	Siniak <i>Columba oenas</i>	OG	-	-	+	3	2.2	3 o. prawdopodobnie legowe – starodrzew sosnowy S od Gwiazdowa i w Sławińskim Lesie oraz buczyna NW od St. Krakowa.
33.	Turkawka <i>Streptopelia turtur</i>	OG	-	- / +	+	3	2.2	Las NE od Wrzesnicy – 1 o. prawdopodobnie legowy.
34.	Kukułka <i>Cuculus canorus</i>	OG	-	-	-	3	-	Łącznie 8 p. 2 p. nad Jez. Łętowskim. Po 1 p. – na łąkach NE i SE od Sław- ska, N od Gwiazdówka, między Gwiazdowem a Brześciem, w dolinach Ście- gnicy i Rakówki.
35.	Puszczyk <i>Strix aluco</i>	OG	-	-	-	2	-	Stara lipa przy polnej drodze, N od Żukówka – 1 o. prawdopodobnie legowy.
36.	Zimorodek <i>Alcedo atthis</i>	OG	-	-	+	2	1	Po 1 p. – leśny odcinek Wieprzy i NE brzeg Jez. Łętowskiego.
37.	Dzięcioł zielony <i>Picus viridis</i>	OG	-	-	+	2	-	6 o. prawdopodobnie legowych – w lasach i olsach W, NW i SE od St. Kra- kowa, nad Jez. Łętowskim, S od osady Chomic, na Janiewickim Bagnie oraz w parku w Boleszewie.
38.	Dzięcioł czarny <i>Dryocopus martius</i>	OG	-	-	-	2	1	4 o. legowe – w lasach W od St. Krakowa, W od Jez. Łętowskiego, SE od Iwanowa i N od Gwiazdówka.
39.	Dzięciołek <i>Dendrocopos minor</i>	OG	-	-	-	2	-	2 p. – nad Jez. Łętowskim.
40.	Lerka <i>Lullula arborea</i>	OG	-	-	-	3	1	Łącznie 10 p. 5 p. w Starokrakowskich Lasach, 3 p. w lasach nad Jez. Łę- towskim, po 1 p. w lasach nad rz. Ściegnicą i S od Gwiazdowa.
41.	Brzegówka <i>Riparia riparia</i>	OG	-	-	+	2	-	Łącznie 87 norek zajętych przez pary legowe w czterech koloniach. Pias- kownia N od Sławna – 40 norek, brzeg Wieprzy SE od Sławna – 30 norek, brzeg Wieprzy N od Gwiazdówka – 12 norek, brzeg Wieprzy NE od Gwiaz- dówka – 15 norek. Opuszczona kolonia w piaskowni S od Wrzesnicy.
42.	Pliszka żółta <i>Motacilla flava</i>	OG	-	-	+	2	-	4 p. – na łąkach nad jez. Smardzewo.
43.	Pliszka górską <i>Motacilla cinerea</i>	OG	-	-	+	2	-	1 p. – przy moście na rzece Wieprzy pod St. Krakowem.
44.	Pokrzywnica <i>Prunella modularis</i>	OG	-	-	-	2	-	4 śpiewające samce – w lasach w okolicach Smardzewa i nad Jez. Łętow- skim oraz w borach sosnowych w dolinach Wieprzy i Ściegnicy.
45.	Słowiak szary <i>Luscinia luscinia</i>	OG	-	-	+	2	-	Łącznie 8 p. 6 p. – w dolinie Wieprzy S, E i N od Sławna. Po 1 p. – nad oczkiem wodnym NE od Smardzewa oraz nad jez. Smardzewo.
46.	Świerszczak <i>Locustella naevia</i>	OG	-	-	+	2	-	Łącznie 17 śpiewających samców. 5 – w dolinie Wieprzy E i N od Sławna, 4 – w dolinie Moszczenicy, 3 – nad Jez. Łętowskim, po 2 – nad jez. Smar- dzewo i w dolinie Wieprzy S od Iwanowa, 1 – nad jez. pod Wrzesowem.

cd. tab.

Lp.	Nazwa polska i łacińska	SoP	E	CK/CL	P	KB	DP	Występowanie w gminie Sławno i liczba stanowisk
47.	Strumieniówka <i>Locustella fluviatilis</i>	OG	-	-	+	2	-	Łącznie 17 śpiewających samców. 4 – w dolinie Moszczenicy, po 3 – dolinie Wieprzy (E i S od Sławska), po 2 – pod St. Krakowem, w Sławieńskim Lesie, w dolinie Wieprzy S od Iwanowa i 1 – w dol. Wieprzy NE od Gwiazdówka.
48.	Rokitniczka <i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	OG	-	-	+	2	-	Łącznie 5 p. Po 2 – w dol. Wieprzy E i S od Sławska. 1 – nad zb. wod. W od Jez. Łętowskiego.
49.	Trzcinniczek <i>Acrocephalus scirpaceus</i>	OG	-	-	+	2	-	Łącznie 34 p. skupione w pięciu miejscach. 14 – N brzeg Jez. Łętowskiego, 9 – jez. Sławsko, 5 – zb. wodny W od Jez. Łętowskiego, po 3 – dol. Moszczenicy pod Boleszewem i dol. Wieprzy S od Sławska.
50.	Trzciniak <i>Acrocephalus arundinaceus</i>	OG	-	-	+	2	-	Łącznie 16 p. 6 – jez. Sławsko, 5 – N brzeg Jez. Łętowskiego, 3 – zb. wod. W od Jez. Łętowskiego, 2 – Jez. Janiewickie.
51.	Mysikrólik <i>Regulus regulus</i>	OG	-	-	-	2	-	20 śpiewających samców w miejscach nasadzeń świerkowych w borach w północnej i południowej części gminy, często w towarzystwie zniczka.
52.	Zniczek <i>Regulus ignicapillus</i>	OG	-	-	-	2	-	Łącznie 18 śpiewających samców w miejscach nasadzeń świerkowych. Po 4 – SE od St. Krakowa i w dol. Wieprzy, po 3 – NE od Smardzewa i E od Jez. Łętowskiego, po 2 – N od Smardzewa i w dol. Ściegnicy.
53.	Muchołówka mała <i>Ficedula parva</i>	OG	-	-	+	2	1	2 śpiewające samce w buczynie NW od Starego Krakowa.
54.	Muchołówka żałobna <i>Ficedula hypoleuca</i>	OG	-	-	-	2	-	2 śpiewające samce w lasach – w dolinie Ściegnicy i NE od Smardzewa.
55.	Remiz <i>Remiz pendulinus</i>	OG	-	-	+	2	-	Łącznie 6 p. Po 2 – nad Wieprzą N od Sławska i nad jez. Smardzewo, po 1 – nad zbiornikami wod. pod Wrzesowem i W od Jez. Łętowskiego.
56.	Wilga <i>Oriolus oriolus</i>	OG	-	-	-	2	-	Łącznie 7 śpiewających samców. Po 1 w lasach NW od St. Krakowa, NW od Wrzesnicy, S od Sławska, S od Iwanowa, N od Gwiazdówka, nad Jez. Łętowskim i przy S granicy gminy.
57.	Gąsiorzek <i>Lanius collurio</i>	OG	-	-	+	2	1	Łącznie 17 p. 3 – dol. Moszczenicy, po 2 – łąki przy Kolonii Boleszewo, N od Gwiazdówka i S od Iwanowa. Po 1 – na łąkach i przy polnych drogach N od St. Krakowa, SE od wsi Tokary, NW od Boleszewa, w dolinie Wieprzy, pod Wrzesowem, NE i S od Ryzyszewa, NE od Smardzewa.
58.	Srokosz <i>Lanius excubitor</i>	OG	-	-	+	2	-	1 p. – dol. Moszczenicy W od Boleszewa, 1 p. dol. Rakówki pod Żukowem, 1 p. dol. Wieprzy N od Gwiazdówka.
59.	Orzechówka <i>Nucifraga caryocatactes</i>	OG	-	-	+	2	-	1 o. prawdopodob. łęgowy w lesie świerkowym w dol. Wieprzy E od Gwiazdówka.

60.	Kruk <i>Corvus corax</i>	cz OG	-	-	2	-	Łącznie 8 p. 2 w lasach w okolicach St. Krakowa, Gwiazdowa i Jez. Łętowskię. Po 1 – w lasach w okolicy Wrzesnicy i Chomca.
61.	Dziwonia <i>Carpodacus erythrinus</i>	OG	-	-	2	+	4 śpiewające samce – nad Wieprzą N i E od Sławnska.

W tabeli wymieniono gatunki zagrożone w Europie, Polsce i na Pomorzu, rzadkie związane ze środowiskiem wodnym oraz wybrane gatunki z innych grup, interesujące ze względu na niektóre aspekty ich biologii*. Stanowiska – miejsca stwierdzeń par łęgowych, śpiewających samców, kolonii łęgowych.

Objaśnienia skrótów: p. – para łęgowa; o. – osobnik; SoP – status ochronny w Polsce; OG – ochrona gatunkowa ścisła**, OS – ochrona strefowa***; czOG – ochrona częściowa**; Ł – gatunek łowny w Polsce***; E – Europejska czerwona lista zwierząt i roślin zagrożonych wyginięciem w skali światowej (IUCN 2001); CK/CL – Polska czerwona księga zwierząt / Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce (Głowaciński 2001; 2002); P – gatunek rzadki i zagrożony w środkowej części Pomorza (wg Górskiego 1991a; Górskiego i in. 1991; Tomiałojca i Stawarczyka 2003); + – gatunek wpisany na listę; KB – Konwencja Berneńska i nr załącznika; DP – Dyrektywa Rady 79/409/EWG z 2. kwietnia 1979 r. w sprawie ochrony dzikich ptaków). Załączniki do Konwencji Berneńskiej – 2 (lista zagrożonych dzikich zwierząt), 3 (lista gatunków dzikich zwierząt, których eksploatacja wymaga regulacji, aby ich populacje nie były zagrożone). Załączniki do Dyrektywy Ptasiej – 1 (lista gatunków najbardziej zagrożonych wyginięciem, wymagających szczególnej ochrony ich siedlisk), 2.1 (gatunki, na które wolno polować we wszystkich krajach członkowskich UE), 2.2 (gatunki, na które wolno polować tylko we wskazanych krajach członkowskich UE).

* Ponadto w całej gminie, w odpowiednich siedliskach, gniazdują przedstawiciele 53 gatunków, aktualnie pospolitych i niezagrożonych w Polsce i na omawianym obszarze.

Gatunki objęte ochroną ścisłą w Polsce: sierpówka *Streptopelia decaocto*, dzięcioł duży *Dendrocopos major*, skowronek *Alauda arvensis*, dymówka *Hirundo rustica*, oknówka *Delichon urbica*, świergotek drzewny *Anthus trivialis*, świergotek łąkowy *Anthus pratensis*, pliszka siwa *Motacilla alba*, strzyżuk *Troglodytes troglodytes*, rudzik *Erethacus rubecula*, kopciuszek *Phoenicurus ochruros*, pleszka ogrodowa *Phoenicurus phoenicurus*, pokląskwa *Saxicola rubetra*, kos *Turdus merula*, kwiczoł *Turdus pilaris*, śpiewak *Turdus philomelos*, paszkat *Turdus viscivorus*, zaganiacz *Hippolais icterina*, piegża *Sylvia curruca*, ctermiówka *Sylvia communis*, gajówka *Sylvia borin*, kapturka *Sylvia atricapilla*, świstunka leśna *Phylloscopus sibilatrix*, pierwiosnek *Phylloscopus collybita*, piecuszek *Phylloscopus trochilus*, muchotwórka szara *Muscicapa striata*, sikora uboga *Parus palustris*, czarnogłówna *Parus montanus*, czubatka *Parus cristatus*, sosnówka *Parus ater*, modraszka *Parus caeruleus*, bogatka *Parus major*, kowalik *Sitta europaea*, peltacz leśny *Certhia familiaris*, peltacz ogrodowy *Certhia brachydactyla*, sójka *Garrulus glandarius*, kawka *Corvus monedula*, szpak *Sturnus vulgaris*, wróbel *Passer domesticus*, mazurek *Passer montanus*, zięba *Fringilla coelebs*, kulezyk *Serinus serinus*, dzwonek *Carduelis chloris*, szczygiel *Carduelis carduelis*, makolągwa *Carduelis cannabina*, trznadel *Emberiza citrinella*, potrzos *Emberiza schoeniclus*, potrzesez *Emberiza calandra*.

Gatunki objęte ochroną częściową w Polsce: wrona *Corvus cornix* i sroka *Pica pica*.

Gatunki objęte ochroną łowiecką: grzywacz *Columba palumbus*.

** Na podstawie Rozporządzenie Ministra Środowiska z 28. września 2004 roku w sprawie gatunków dziko występujących zwierząt objętych ochroną.

*** Na podstawie Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 marca 2005 roku w sprawie określenia okresów polowań na zwierzęta łowne.

2.1. Gatunki ptaków lęgowych objęte w Polsce ochroną ścisłą lub częściową

Wykaz gatunków ptaków wymienionych w punkcie 2.1, ich status ochronny, lokalizację stanowisk lęgowych i największych żerowisk na obszarze gminy Sławno w roku 2006 przedstawiono w tabeli. Poniżej scharakteryzowano awifaunę lęgową pięciu różnych typów środowisk, poświęcając najwięcej uwagi ptakom leśnym, wodnym i żyjącym na mokradłach, ponieważ w tych środowiskach występują przedstawiciele najcenniejszych gatunków w skali Polski, Europy oraz rzadkich w granicach omawianego obszaru.

2.1.1. Środowisko leśne

W środowisku leśnym przez ptaki najchętniej zasiedlane są obrzeża i niezbyt głębokie partie lasów mieszanych lub liściastych z zachowanym starodrzewem oraz w sąsiedztwie odkrytych i podmokłych dolin rzecznych lub jezior. W tego typu siedliskach w gminie Sławno występują: bocian czarny, kania ruda, bielik i orlik krzykliwy – gatunki najcenniejsze, posiadające najwyższy status ochronny w Polsce, objęte ochroną strefową, figurujące w *Polskiej czerwonej księdze zwierząt* (Głowaciński 2001), na *Czerwonej liście zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce* (Głowaciński 2002) oraz w załączniku 1. Dyrektywy Ptasiej. Kania ruda zaliczana jest ponadto do ptaków bliskich zagrożenia w skali globalnej (BirdLife International 2004). Wszystkie należą do rzadkich na omawianym obszarze, bowiem liczba ich stanowisk lęgowych nie przekracza dwóch! Ptaki te zakładają swoje gniazda w rozłożystych koronach starych i wielkich drzew, natomiast pokarmu poszukują na podmokłych łąkach, torfowiskach i bagnach sąsiadujących z lasami.

Bocian czarny *Ciconia nigra*. Stanowisko lęgowe jednej pary bocianów czarnych od kilku lat utrzymuje się w Starokrakowskich Lasach. Na podstawie Decyzji Wojewody Zachodniopomorskiego z 2005 roku wokół ich gniazda wyznaczono strefy ochronne. W pierwszej połowie XX wieku bocian czarny gniazdował w lasach w dolinie Wieprzy (Robien 1928; 1931; 1935), jednakże w latach 80. nie został już tam odnotowany (Górski 1982). Pojedyncze pary lęgowe występowały także w latach 1963 i 1966 na terenie leśnictw Stary i Nowy Kraków (Klejnotowski 1966; Bednorz 1974), a w roku 1992 w pobliżu Gorzyc [I. Izydorek – inf. ustna].

Kania ruda *Milvus milvus*. Znana jest lokalizacja dwóch gniazd zajętych przez pary lęgowe – w południowej części Starokrakowskich Lasów

oraz w okolicach Jeziora Łętowskiego. Na podstawie Decyzji Wojewody Zachodniopomorskiego z 2005 roku ustanowiono wokół nich strefy ochronne. W sezonie lęgowym w 2006 roku obserwowano trzy polujące osobniki w innych częściach omawianego obszaru i jest wysoce prawdopodobne, że ptaki te także już gniazdują lub w kolejnych latach osiedlą się w gminie Sławno. W latach 70. i 80. XX wieku pojedyncze pary lęgowe kani rudej występowały: pod Boleszewem, w okolicach Sławska, Pomiłowa i Bobrowic (Górski 1976; 1982), a w roku 1995 w Leśnictwie Łętowo oraz w okolicach Pomiłowa¹⁰.

Bielik *Haliaeetus albicilla*. Dwa stanowiska lęgowe bielika znajdują się w Starokrakowskich Lasach oraz w lasach nad Jeziorem Łętowskim. Wokół zajętych gniazd wyznaczono strefy ochronne (na podstawie Decyzji Wojewody Zachodniopomorskiego z 2005 roku). Bielik gniazdował w gminie już w latach 90. XX wieku. W roku 2003 w lasach na południu gminy wykryto trzecie zajęte gniazdo (Herbichowa i in. 2004), jednakże w roku 2006 bielików w tym miejscu nie stwierdzono.

Orlik krzykliwy *Aquila pomarina*. W roku 2006 obserwowano w dwóch miejscach prawdopodobnie lęgowe ptaki – w okolicach jezior Smardzewo i Łętowskiego. W latach 1965–1975 orlik krzykliwy gniazdował w Leśnictwie Boleszewo, gdzie w 1973 roku zlokalizowano gniazdo z młodymi (Górski 1982), które to gniazdo było czynne jeszcze w 1997 roku (Wełniak 2002). W latach 1976–1980 para orlików występowała także nad Wieprzą między Pomiłowem a Iwanowem (Górski 1982).

Poza wymienionymi wyżej najcenniejszymi gatunkami, w lasach gminy nielicznie (niektóre tylko na pojedynczych stanowiskach) gniazdują również: trzmielojad *Pernis apivorus*, siniak *Columba oenas*, turkawka *Streptopelia turtur*, dzięcioł czarny *Dryocopus martius* i muchołówka mała *Ficedula parva*. Natomiast gatunkiem stosunkowo pospolitym jest lerka *Lullula arborea*. Trzmielojad, dzięcioł czarny, lerka i muchołówka mała znajdują się w załączniku 1. Dyrektywy Ptasiej. Turkawka figuruje na *Czerwonej liście zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce* (Głowaciński 2002), jednakże zarówno na nią, jak i na siniaka można polować we wskazanych krajach Unii Europejskiej (Dyrektywa Ptasia, zał. 2.2). Ponadto, środowisko leśne gminy zamieszkują przedstawiciele gatunków aktualnie niezagrażonych w kraju, jednak będących już obiektem zainteresowania Konwencji Berneńskiej, m.in.: jastrząb *Accipiter gentilis*, myszołów *Buteo buteo* (Tabl. I: A), puszczyk *Strix aluco* (Tabl. I: B), dzięcioł

¹⁰ Kartoteka Ornitologiczna Środkowopomorskiego Klubu Ornitologów (KOSKO) w Zakładzie Zoologii i Fizjologii Zwierząt Instytutu Biologii i Ochrony Środowiska Akademii Pomorskiej w Słupsku.

zielony *Picus viridis*, dzięciołek *Dendrocopos minor*, pokrzywnica *Prunella modularis*, mysikrólik *Regulus regulus* oraz zniczek *Regulus ignicapillus*. Z wyjątkiem myszołowa wszystkie pozostałe należą do rzadkich na omawianym obszarze. Trzmiełojad, myszołów i jastrząb umieszczają gniazda wysoko na drzewach liściastych lub iglastych, dzięcioł czarny, dzięcioł zielony, dzięciołek, siniak i puszczyk w dziuplach starszych drzew (ryc. 1) i w skrzynkach lęgowych, muchołówka mała w półotwartych dziuplach lub w szczelinach drzew, lerka na ziemi wśród roślinności, natomiast turkawka, pokrzywnica, mysikrólik i zniczek wśród gałęzi drzew lub krzewów.

Ryc. 1. Dziuple w pniu starej lipy pod Żukowem zajęte przez puszczyka.
Fot. E. Górską, 2006

2.1.2. Siedliska wodne i podmokłe

W gminie występują przedstawiciele około trzydziestu gatunków ptaków związanych z wodą i z terenami podmokłymi. Najcenniejsze z nich, wymienione w załączniku 1. Dyrektywy Ptasiej, to: bocian biały, łabędź krzykliwy, błotniak stawowy, żuraw oraz derkacz. Ten ostatni zaliczany jest do gatunków bliskich zagrożenia w skali globalnej (BirdLife International 2004).

Bocian biały *Ciconia ciconia* (Tabl. II: A). W granicach gminy spotykany jest ciągle jeszcze często, jednakże w ostatnim pięcioleciu zaznaczył się niepokojący trend spadkowy w liczebności lokalnej populacji, bowiem w latach 2000 i 2001 odnotowano odpowiednio 35 i 36 zajętych gniazd w 22 miejscowościach (Wełniak 2002), natomiast w roku 2006 liczebność spadła o ponad 50% – znaleziono tylko piętnaście gniazd zajętych przez pary lęgowe w trzynastu miejscowościach oraz pięć gniazd nieczynnych, całkowicie zarośniętych trawą.

Łabędź krzykliwy *Cygnus cygnus* (Tabl. III: A, B). Na Pomorzu Środkowym pojawił się jako gatunek lęgowy w latach 80. XX wieku (Górski i in. 1991). Na obszarze gminy Sławno jedna para tych łabędzi gniazdowała w latach 1991–2001 nad jeziorem Smardzewo (Sikora 1994; Wełniak 2002). W roku 2006 J. Wełniak znalazł dwa stanowiska lęgowe w okolicach wsi Smardzewo (na niewielkich zbiornikach wodnych – śródpolnym i śródleśnym). Ponadto do 150. łabędzi krzykliwych gromadzi się corocznie w okresie migracji jesiennych (odpoczynek i żerowanie) na rozległych polach uprawnych między Karwicami, Smardzewem i Bobrowicami (Meissner i in. 2005; J. Antczak, materiały niepublikowane).

Błotniak stawowy *Circus aeruginosus*. **W roku 2006 w różnych częściach gminy wykryto sześć rewirów lęgowych. W 1998 roku trzy pary gniazdowały nad Jeziorem Łętowskim, a w roku 1999 tylko jedna nad jeziorem Smardzewo (Wełniak 2002).**

Żuraw *Grus grus*. W sezonie lęgowym w 2006 roku w różnych miejscach gminy występowały w rozproszeniu 23 pary żurawia, a na polach uprawnych w okolicy jeziora Smardzewo zlokalizowano około 140 żerujących ptaków (Tabl. II: B). W okresie migracji jesiennych natomiast stada żurawi, liczące do 500 osobników, gromadzą się okresowo (odpoczynek, żerowanie) na rozległych polach uprawnych między Warszkwem a Wrześnicą (Meissner i in. 2005; J. Antczak, materiały niepublikowane).

W ciągu ostatnich trzydziestu lat lokalna populacja żurawia wykazywała stosunkowo wyraźną tendencję wzrostową. W latach 1976–1980 nad Wieprzą, między Korzybiem a Sławnem, gniazdowała tylko jedna para (Górski 1982), natomiast w latach 1997–2001 w granicach gminy gnieź-

dziło się już około trzynastu par, a miejscem największej koncentracji (pięć par lęgowych) były okolice wsi Smardzewo (Wełniak 2002).

Derkacz *Crex crex*. W roku 2006 głosy godowe zarejestrowano na łąkach przyległych do jeziora Smardzewo. Prawdopodobnie występował też na niektórych niezalesionych odcinkach dolin rzecznych. W okresie od 1976 do 2000 roku stanowiska lęgowe derkacza w granicach gminy również wykrywano bardzo rzadko (Górski 1982; Wełniak 2002). Dokładne ustalenie liczebności populacji tego gatunku jest utrudnione, ponieważ faza aktywna ptaków przypada na zmierzchową porę doby.

Z siedliskami wodnymi w gminie Sławno związanych jest pięć gatunków ptaków interesujących ze względu na umiejscowienie i sposób budowy gniazda: gągoł, nurogęś, zimorodek, pliszka górską i remiz. Cztery pierwsze występują rzadko, na jednym lub dwóch stanowiskach lęgowych, natomiast nieco liczniejsza jest populacja remiza. Zimorodek figuruje w załączniku 1. Dyrektywy Ptasiej, gągoł i nurogęś należą do ptaków, na które można polować w wybranych krajach UE, natomiast pliszka górską i remiz są obiektem zainteresowania Konwencji Berneńskiej.

Gągoł i nurogęś lokują gniazda w obszernych dziuplach starych drzew (najchętniej buków *Fagus sylvatica*) lub w nadbrzeżnych wykrotach usytuowanych nad brzegami głębszych jezior, niekiedy stawów hodowlanych oraz nad rzekami. Zimorodek zasiedla urwiste i zarośnięte krzewami oraz drzewami obrzeża wód śródlądowych, najczęściej rzek, a gniazdo ukrywa w głębokiej do 175 cm norze, wydrążonej w urwistym brzegu. Pliszka górską preferuje brzegi rzek i potoków o wartkim prądzie i żwirowatym lub kamienistym dnie, zakładając gniazdo w szczelinach kamieni i różnych zabudowań usytuowanych w bezpośrednim sąsiedztwie wody, najchętniej pod mostami. Natomiast remiz zamieszkuje łągi i wilkliny nadrzeczne oraz obrzeża jezior. Ptak ten buduje charakterystyczne gniazdo w kształcie wydłużonego worka barwy szarej lub białej z miękkich włókien roślinnych i łyka, z puchu kwitnącej topoli lub wierzby, i zawiesza je na cienkiej gałęzi pionowo zwisającej nad wodą (Tabl. IV: A).

Gągoł *Bucephala clangula*. Jedyne znane stanowisko lęgowe gągoła w gminie znajduje się na śródleśnym zbiorniku wodnym położonym około 1000 m na północ od Jeziora Łętowskiego. W połowie maja 2006 roku na zbiorniku tym przebywała tylko jedna para, natomiast w kwietniu 2000 roku Wełniak (2002) odnotował tam dwie pary ptaków.

Nurogęś *Mergus merganser*. W sezonie lęgowym w 2006 roku samiec nurogęsi przebywał w zachodniej części Jeziora Łętowskiego. W latach ubiegłych pojedyncze stanowiska odnotowano na Wieprzy – w 2001 roku na obrzeżach Sławna (Wełniak 2002), a w 2002 roku na śródleśnym od-

cinu rzeki pod Starym Krakowem, na granicy z gminą Postomino (Górska, Antczak 2002).

Zimorodek *Alcedo atthis*. W sezonie lęgowym w roku 2006 znaleziono w gminie tylko dwa stanowiska zimorodka (nad Wieprzą oraz nad jeziorem Łętowskim). Z porównania z danymi uzyskanymi przez Górskiego (1982) w latach 80. XX wieku oraz przez Wełniaka (2002) w latach 2000 i 2001 wynika, że populacja lęgowa zimorodka na omawianym obszarze wykazuje wyraźny i niepokojący trend spadkowy.

Pliszka górska *Motacilla cinerea*. W roku 2006 jedna para pliszek gniazdowała pod mostem na Wieprzy w pobliżu Starego Krakowa, na granicy z gminą Postomino. Odcinek Wieprzy pod Starym Krakowem jest stałym lęgowiskiem pojedynczych par pliszki górskiej co najmniej od trzech dziesięcioleci (Górski 1982; Górska, Antczak 2002).

Remiz *Remiz pendulinus* (Tabl. IV: A). Pomorze zasiedlił dopiero po II wojnie światowej, kiedy to nastąpiła ekspansja gatunku na wcześniej niezajmowane obszary nizinne w Polsce. Na Pomorzu Środkowym jako gatunek lęgowy pojawił się w latach 60. XX stulecia i przez kolejnych 30 lat wykazywał w tym w regionie sukcesywny wzrost liczebności (Tomiałojć 1990; Górska 1991; Górski i in. 1991). W gminie Sławno w 2006 roku znaleziono sześć stanowisk lęgowych, co w porównaniu z danymi Wełniaka (2002) z roku 2001 sugeruje, że populacja remiza w gminie jest aktualnie ustabilizowana.

Z wodą związane są również dwa gatunki ptaków gniazdujących w koloniach: czapla siwa oraz brzegówka. Kolonie lęgowe czapli siwej (tzw. czaplińce) zakładane są w pobliżu jezior, dolin rzecznych lub terenów podmokłych, gdzie czaple mają zapewnioną obfitą bazę pokarmową. Gniazda umieszczane są na szczytach wysokich drzew – w lasach, w kępach zadrzewień śródpolnych, w starych parkach, na starych cmentarzach itp., kolonie lęgowe brzegówki zaś bardzo często lokalizowane są na wysokich, prawie pionowych brzegach rzek lub jezior. Jaskółki drążą w tych brzegach głębokie norki o długości dochodzącej do 150 cm, w których ukrywają swoje gniazda.

Czapla siwa *Ardea cinerea*. W roku 2006 w gminie Sławno istniała tylko jedna kolonia lęgowa czapli siwej, zlokalizowana w lesie przy północnym brzegu Jeziora Łętowskiego. Naliczono w niej czternaście czynnych gniazd (z siedzącymi wewnątrz ptakami), umieszczonych na sosnach. Jest to pierwszy znany przypadek gniazdowania czapli siwej na omawianym obszarze. Osobniki niełęgowe pojawiają się nielicznie w okresie od marca do lipca na jeziorach Smardzewo i Łętowskim (Wełniak 2002).

W czaplińcu wykryto wyraźne ślady dewastacji – w połowie maja, a więc w pełni sezonu lęgowego, na ziemi leżało dziesięć świeżo zniszczo-

nych gniazd. Część z nich zrzucano ze szczytu sosen, natomiast część spadła w wyniku ścięcia drzew, na których były umieszczone!!! Najwyraźniej ktoś zapomniał, że **czaplińce objęte są ochroną całoroczną!**

Brzegówka *Riparia riparia* (Tabl IV: B). W roku 2006 znaleziono w gminie cztery czynne kolonie lęgowe brzegówki, w których jaskółki zajmowały łącznie 87 norek. Trzy z tych kolonii zlokalizowane były bezpośrednio na wysokich brzegach Wieprzy, a jedna – na wysokiej skarpie w piaskowni pod Sławnem, w niewielkiej odległości od rzeki. Pewne symptomy wskazują, że w ostatnim trzydziestoleciu następował spadek liczebności lokalnej populacji brzegówki, bowiem w 2006 roku znaleziono dwie kolonie porzucone – w piaskowni pod Wrześnicą (kilkanaście zniszczonych norek) oraz na wysypisku śmieci w Gwiazdowie, gdzie jeszcze w roku 2001 Wełniak (2002) naliczył 30 norek zajętych przez gniazdujące ptaki. Ponadto, istnieją dane o licznych lęgowiskach tej jaskółki na Wieprzę w latach 1976–1980 (Górski 1982).

W siedliskach wodnych i podmokłych gminy Sławno występują także przedstawiciele kilku innych gatunków ptaków zaliczanych do zagrożonych na Pomorzu z powodu niskiej liczebności w tym regionie: perkozek *Tachybaptus ruficollis*, cyranka *Anas querquedula*, kszczyk *Gallinago gallinago*, samotnik *Tringa ochropus*, łabędź niemy *Cygnus olor*, kokoszka *Gallinula chloropus*, czajka *Vanellus vanellus* oraz pliszka żółta *Motacilla flava*.

Najliczniejsza na omawianym obszarze jest populacja lęgowa łabędzia niemego (dziewięć par), najmniej liczna jest czajka (jedna para), natomiast pozostałe ptaki gniazdują w liczbie od dwóch do czterech par. Czajki pojawiają się w większych grupach tylko okresowo, w sezonach migracyjnych, a największe stada tych ptaków, liczące od 200 do 500 osobników, spotykane są corocznie podczas wędrówek jesiennych na rozległych polach uprawnych, między Warszkowem i Wrześnicą oraz między Karwicami, Smardzewem i Bobrowicami (Meissner i in. 2005; J. Antczak, materiały niepublikowane).

W Polsce wszystkie gatunki z tej grupy objęte są ochroną ścisłą, natomiast w innych krajach Unii Europejskiej niektóre z nich mogą być obiektem polowań (Dyrektywa Ptasia, załączniki 2.1 i 2.2). We wszystkich krajach Unii można polować bez ograniczeń na cyrankę oraz kszzyka, natomiast tylko we wskazanych krajach na łabędzia niemego, kokoszkę oraz na czajkę. Rzadkie w gminie perkozek, pliszka żółta oraz samotnik są obiektami zainteresowania Konwencji Berneńskiej.

W siedliskach wodnych i na terenach podmokłych gminy Sławno w roku 2006 odnotowano również niewielką grupę gatunków ptaków reprezentowanych przez stosunkowo liczne osobniki. Należały do nich m.in.: świerszczak *Locustella naevia* i strumieniówka *Locustella fluviatilis*, których lokalne populacje wydają się aktualnie stabilne, oraz perkoz

dwuczuby, którego liczebność na Pomorzu w ostatnich latach wykazuje niepokojące symptomy zmian.

Perkoz dwuczuby *Podiceps cristatus*. W roku 2006 na obszarze gminy występowało 27 par lęgowych, z czego 26 przebywało na Jeziorze Łętowskim, a tylko jedna na Jeziorze Janiewickim. Populacja perkoza zasiedlająca Jezioro Łętowskie wyraźnie wzrosła w porównaniu z rokiem 2001, kiedy gniazdowało tam tylko pięć do sześciu par tych ptaków (Wełniak 2002). Na innych zbiornikach wodnych gminy w pierwszych pięciu latach XXI wieku występowały tylko pojedyncze pary lęgowe (Wełniak 2002). Interesujący jest fakt nieobecności perkoza dwuczubego w dolinie Wieprzy zarówno współcześnie, jak i w latach 70. i 80. XX stulecia (por. Górski 1982).

Na Pomorzu Środkowym w ostatnich dwudziestu pięciu latach liczebność perkoza dwuczubego sukcesywnie spadała, podlegając na niektórych zbiornikach wodnych bardzo silnym wahaniom (Górski 1976; Górski i in. 1991; 2001; Górska, Antczak 2002; Górska i in. 2006; Antczak, Ziółkowski 2006; Antczak, Górski 2006a; 2006b), w związku z czym należy przypuszczać, iż stosunkowo liczna populacja tego gatunku na Jeziorze Łętowskim w roku 2006 była wynikiem okresowych fluktuacji, a nie systematycznego trendu rozwojowego.

2.1.3. Tereny odkryte w dolinach rzecznych i nad jeziorami z rozproszonymi drzewami i krzewami rosnącymi pojedynczo lub w kępach

Półotwarty krajobraz dolin rzecznych z porozrzucanymi kępami drzew i krzewów, zakrzewione obrzeża jezior, torfowisk i lasów liściastych, niekiedy także krajobraz rolniczy są biotopami lęgowymi słowika szarego *Luscinia luscinia*, gąsiorka *Lanius collurio*, srokosza *Lanius excubitor* i dziwonii *Carpodacus erythrinus*. Gąsiorek znajduje się w załączniku 1. Dyrektywy Ptasiej, a słowik szary, srokosz i dziwonია są obiektami zainteresowania Konwencji Berneńskiej. Na omawianym obszarze wszystkie cztery gatunki spotykane są w odpowiednich siedliskach lęgowych i aktualnie nie należą do zagrożonych.

2.1.4. Krajobraz rolniczy - obrzeża pól, miedze, monokultury zbożowe

Te typy siedlisk zamieszkują m.in.: kuropatwa *Perdix perdix* zaliczana do gatunków łownych (omówione niżej) oraz przepiórka *Coturnix coturnix*. Przepiórka wpisana jest na *Czerwoną listę zwierząt ginących*

i zagrożonych w Polsce (Głowaciński 2002), natomiast w niektórych, wskazanych krajach Unii Europejskiej można na nią polować (Dyrektywa Ptasia, zał. 2.2). W gminie występuje m.in. na: łąkach nad jeziorem Smardzewo, polach uprawnych na północny wschód od Wrześnicy i na północ od Żukówka oraz łąkach pod Boleszewem i na wschód od Sławka.

2.1.5. Osiedla ludzkie

W gminie występuje grupa gatunków ptaków synantropijnych, zasiedlających różnego typu osiedla ludzkie, a w nich najchętniej parki, ogrody i cmentarze. Niektóre z tych gatunków wytworzyły populacje zarówno synantropijne, jak i żyjące w siedliskach o charakterze naturalnym, na przykład występujące w osiedlach ludzkich oraz w lasach: kos *Turdus merula*, bogatka *Parus major*, dzięcioł duży *Dendrocopos major*, kowalik *Sitta europaea* czy pleszka *Phoenicurus phoenicurus*. Przedstawiciele innych gatunków w pobliżu człowieka tylko budują gniazda, natomiast pokarmu poszukują poza siedzibami ludzkimi (np. bocian biały, często też dymówka *Hirundo rustica* i oknówka *Delichon urbica*). Silnie związane z osiedlami ludzkimi gminy są sierpówka *Streptopelia decaocto* (tylko sporadycznie gniazdująca w krajobrazie rolniczym) oraz mazurek *Passer montanus* (bardzo nielicznie spotykany na obrzeżach zadrzewień śródpolnych). Natomiast kulczyk *Serinus canaria*, kopciuszek *Phoenicurus ochruros* i wróbel *Passer domesticus* tworzą wyłącznie populacje synantropijne. Gatunki synantropijne w gminie Sławno są reprezentowane przez stosunkowo liczne osobniki i wydaje się, że aktualnie nie są zagrożone.

2.2. Gatunki ptaków lęgowych objęte w Polsce ochroną łowiecką

Do awifauny lęgowej gminy Sławno należy osiem gatunków ptaków łownych (tab.), na które można polować również w pozostałych krajach Unii Europejskiej (Dyrektywa Ptasia, zał. 2.1.). Są to: gęgawa *Anser anser*, cyraneczka *Anas crecca*, krzyżówka *Anas platyrhynchos*, głowienka *Aythya ferina*, kuropatwa *Perdix perdix*, łyska *Fulica atra*, słonka *Scolopax rusticola* oraz grzywacz *Columba palumbus*. Z wyjątkiem krzyżówki i grzywacza wszystkie wymienione gatunki ptaków łownych należą do rzadkich i zagrożonych na Pomorzu, a słonka jest na *Czerwonej liście zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce* (Głowaciński 2002).

W roku 2006 w granicach gminy do bardzo nielicznych należały gęgawa, cyraneczka i głowienka. Prawdopodobnie nielicznie występują także słonka i kuropatwa, jednakże dokładnej liczebności ich populacji nie ustalono.

Na uwagę zasługuje wycofanie się gęgawy, cyraneczki oraz głowienki z jeziora Smardzewo, nad którym ptaki te gniazdowały jeszcze w okresie od 1993 do 2001 roku (KOSKO; Wełniak 2002). Populacje lęgowe pozostałych gatunków łownych: krzyżówki, łycki i grzywacza, są w gminie liczniejsze i wydaje się, że aktualnie nie są zagrożone.

2.3. Gatunki ptaków niełgowych

Na obszar gminy Sławno w różnych porach roku zalatują na krótko przedstawiciele kilkunastu gatunków ptaków niełgowych, w tym rzadkich i zagrożonych w Polsce oraz Europie. Do tych ostatnich należą: rybołów *Pandion haliaetus*, błotniak łąkowy *Circus pygargus* oraz rybitwa rzeczna *Sterna hirundo* – wszystkie umieszczone są w załączniku 1. Dyrektywy Ptasiej. Rybołów figuruje także na *Czerwonej liście zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce* oraz w *Polskiej czerwonej księdze zwierząt* (Głowaciński 2001; 2002) i jest objęty ochroną strefową. W roku 2006 ptaka tego w granicach gminy nie odnotowano, jednakże w latach 80. XX wieku pojawiał się on nieregularnie na tym obszarze. Obserwowany był też kilkakrotnie w sezonie lęgowym 1999 roku nad Jeziorem Łętowskim oraz w kwietniu 2001 roku nad jeziorem w Sławsku, lecz nigdzie nie znaleziono dowodów gniazdowania (J. Antczak, dane niepublikowane; Wełniak 2002).

Ponadto, corocznie podczas migracji jesiennych na rozległych polach uprawnych między Warszkwem i Wrześnicą oraz między Karwicami, Smardzewem i Bobrowicami okresowo gromadzą się stada siewek złotych *Pluvialis apricaria*, liczące od około 1500 do około 3000 osobników (Meissner i in. 2005; J. Antczak – materiały niepublikowane). Siewka złota w drugiej połowie XIX stulecia należała do awifauny lęgowej Pomorza, jednakże od około stu lat nie gniazduje już na obszarze Polski i zaliczana jest do gatunków zanikłych (Głowaciński 2001).

2.4. Gatunki ptaków, które zaprzestały gniazdowania w gminie w drugiej połowie XX wieku oraz na początku wieku XXI

W drugiej połowie XX wieku oraz w pierwszych latach XXI stulecia z obszaru gminy Sławno wycofały się cztery gatunki ptaków lęgowych i nie wiadomo, czy kiedykolwiek tam powrócą. W latach 1976–1980

w lasach nad Wieprzą (w okolicach Pomiłowa i Sławaska) występowały jeszcze dwie pary kani czarnej *Milvus migrans*, a nad Jeziorem Łętowskim regularnie gniazdował bąk *Botaurus stellaris* (Górski 1982). Kani czarnej po roku 1980 w gminie już nie odnotowano, natomiast głosy godowe bąka oraz brzęczki *Locustella luscinioides* po raz ostatni słyszano w latach 2000 i 2001 nad jeziorem Smardzewo i w Sławsku. Po roku 2001 na jeziorze Smardzewo zaprzestała lęgów również śmieszka *Larus ridibundus* (Wielniak 2002). Największą stratą dla awifauny gminy jest wycofanie się z jej obszaru kani czarnej oraz bąka, należących do najcenniejszych gatunków ptaków w naszym kraju – figurują w *Polskiej czerwonej księdze zwierząt*, na *Czerwonej liście zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce* (Głowaciński 2001; 2002) oraz w załączniku 1. Dyrektywy Ptasiej.

3. Czynniki wpływające na sytuację siedliskową awifauny w gminie Sławno

Skład gatunkowy awifauny, liczebność populacji oraz rozmieszczenie ptaków uzależnione są przede wszystkim od istnienia i stanu zachowania bezpiecznych siedlisk lęgowych oraz zasobnych w pokarm żerowisk. Na występowanie różnych typów siedlisk atrakcyjnych dla gniazdujących ptaków oraz na ich rozmieszczenie i stan zachowania w granicach współczesnej gminy Sławno wpłynął cały kompleks czynników o charakterze naturalnym oraz antropogenicznym. Spośród czynników naturalnych należy wymienić przede wszystkim skromny obszar zajęty przez wody powierzchniowe (zaledwie około 2% powierzchni gminy) oraz brak wysp na rzekach i jeziorach, co w znacznym stopniu ograniczyło bogactwo gatunków ptaków wodnych. Natomiast wśród czynników antropogenicznych najważniejsza jest presja człowieka, wynikająca z dominującej roli rolnictwa i leśnictwa w gospodarce gminy, w której 61% powierzchni zajmują użytki rolne, a 20% pokrywają lasy. Niekorzystny wpływ na stan zachowania siedlisk lęgowych ptaków w gminie ma rolnictwo, na którego potrzeby zajęto rozległe obszary, przekształcając je w użytki zielone (łąki i pastwiska) lub w pola uprawne. Przekształcanie podmokłych obszarów (głównie w dolinach rzecznych i nad jeziorami) w użytki zielone wymaga ich osuszania, co prowadzi do niszczenia lęgów ptaków uzależnionych od mokradeł. W gminie Sławno osuszone są m.in.: znaczne odcinki dolin Wieprzy, Ściegnicy i Moszczenicy, tereny wokół jeziora Smardzewo oraz część niezalesionych brzegów Jeziora Łętowskiego. Nieprzyjazne środowisko dla awifauny lęgowej tworzą rozległe agrocenozy, zajmujące głównie część centralną gminy. Na uprawach mo-

TABLICA I

A. Gniazdo myszołowa pod Iwanowem. Fot. E. Górski, 2006

B. Puszczyk siedzący na gałęzi lipy pod Żukowem. Fot. E. Górski, 2006

TABLICA II

A. Bocian biały z młodymi na gnieździe w Boleszewie. Fot. E. Górski, 2006

B. Żurawie żerujące na polach uprawnych nad jeziorem Smardzewo.
Fot. E. Górski, 2006

TABLICA III

A. Łabędź krzykliwy na oczku wodnym pod Smardzewem. Fot. E. Górską, 2006

B. Gniazdo łabędzia krzykliwego. Fot. E. Górską, 2006

TABLICA IV

A. Gniazdo remiza na brzegu Wieprzy pod Sławskiem. Fot. E. Górską, 2006

B. Kolonia brzegówek na skarpie piaskowni pod Sławnem. Fot. E. Górską, 2006

nokulturowych stosowane są pestycydy eliminujące bazę pokarmową ptaków owadożernych i roślinożernych oraz maszyny rolnicze, niszczące gniazda i pisklęta. Ponadto, miedze i pobocza polnych dróg na stosunkowo dużych obszarach pozbawione są zarośli, w których drobne ptaki mogą się ukrywać przed drapieżnikami zwierzęcymi oraz ludźmi.

Poza sezonem lęgowym niektóre obszary rolnicze mogą mieć pozytywne znaczenie dla awifauny, stanowią bowiem miejsca odpoczynku i żerowania dla wędrujących ptaków, głównie podczas migracji jesiennych.

Korzystnym czynnikiem środowiskowym w rolniczym krajobrazie gminy, sprzyjającym różnorodności gatunkowej awifauny lęgowej, jest stosunkowo duża mozaikowość siedliskowa na łąkach i pastwiskach w dolinach rzecznych (np. dolina Wieprzy w okolicach Sławska, Reknicy w okolicach Gwiazdowa, Moszczenicy w okolicach Boleszewa) oraz na niezalesionych brzegach jezior (Smardzewo i częściowo brzegi Łętowskiego), gdzie drzewa i krzewy rosnące w rozproszeniu (pojedynczo lub w kępach) stanowią element przyciągający ptaki należące do różnych gatunków.

Na sytuację siedliskową awifauny w gminie Sławno wpływa również w znacznym stopniu duża lesistość tego obszaru. Rozległe i zwarte kompleksy leśne występujące w północno-zachodniej oraz w południowo-wschodniej częściach gminy, a także zalesione na wielu odcinkach doliny rzeczne (m.in. Wieprzy, Ściegnicy, Reknicy) oraz obrzeża jezior (całe Jezioro Janiewickie, część brzegów Jeziora Łętowskiego) z jednej strony ograniczają bogactwo siedlisk lęgowych ptaków wodnych i błotnych, jednakże z drugiej strony tworzą korzystne warunki do gniazdowania przedstawicieli bardzo cennych gatunków preferujących obszary, na których sąsiadują z sobą różne typy ekosystemów (np. leśne, wodne, łąkowe). Czynnikiem sprzyjającym ptakom leśnym jest przewaga lasów mieszanych oraz zachowane w różnych miejscach enklawy starodrzewu iglastego (głównie sosna *Pinus sp.*) lub liściastego (buk, dąb *Quercus sp.*).

4. Obszary cenne dla awifauny w gminie Sławno

Najważniejsze obszary dla awifauny lęgowej w gminie Sławno usytuowane są w jej częściach centralnej i południowej. Należą do nich:

1. *Dolina Moszczenicy oraz granicząca z nią południowa część Starokrakowskich Lasów i Sławińskiego Lasu*

Obszar ten wyróżnia się w krajobrazie gminy ze względu na sąsiedztwo ekosystemu leśnego z podmokłymi oraz suchymi łąkami w dolinie rzeki Moszczenicy. Rozproszone na łąkach kępy drzew liściastych i krze-

wów (lipa *Tilia sp.*, wierzba *Salix sp.*, brzoza *Betula sp.*, olsza *Alnus sp.*, dąb i in.) tworzą korzystną dla wielu ptaków mozaikę siedliskową. Południowy fragment kompleksu leśnego jest lasem mieszanym ze starodrzewem sosnowym oraz dębowym i z domieszką świerka *Picea sp.* W części północno-wschodniej tego kompleksu występują obszary podmokłe. W lasach znajdują się stanowiska lęgowe bociana czarnego, kani rudej i bielika (co najmniej od połowy lat 90. XX wieku) oraz trzmielojada i gołębia siniaka, natomiast na łąkach w dolinie Moszczenicy gniazdują m.in.: błotniak stawowy, żuraw, strumieniówka, przepiórka, samotnik i gąsior. Podmokłe łąki są także ważnym żerowiskiem bociana białego oraz jaskółek dymówki i oknówki, gniazdujących w pobliskich miejscowościach.

2. Jezioro Łętowskie z terenami przyległymi

Na obszarze tym sąsiadują z sobą trzy typy ekosystemów – leśny, jeziorny i łąkowy. W jego centrum położone jest największe w gminie Jezioro Łętowskie (4,1 km²) z płytką strefą przybrzeżną, porośniętą szerokimi łanami trzciny *Phragmites sp.* i turzyc *Carex sp.* Jezioro to od północy i w znacznym stopniu od zachodu otoczone jest częściowo podmokłymi łąkami z rozrzuconymi na nich kępami drzew i krzewów (głównie wierzba, grab *Carpinus sp.*, brzoza i olsza), natomiast brzegi wschodni, południowy i południowo-zachodni graniczą ze zwartymi kompleksami leśnymi, w których zachowane są enklawy starodrzewu sosnowego oraz liściastego (buk, dąb). Ponadto, przy zachodnim brzegu Jeziora Łętowskiego położone jest niewielkie jeziorko eutroficzne z obfitą roślinnością wynurzoną w strefie przybrzeżnej (głównie trzcina i pałka *Typha sp.*). Bogactwo siedliskowe tego obszaru sprzyja osiedlaniu się na nim ptaków o bardzo różnicowanej biologii okresu lęgowego oraz o odmiennych wymaganiach pokarmowych.

W roku 2006 w strefie przybrzeżnej Jeziora Łętowskiego oraz na podmokłych łąkach gniazdowało ponad dwadzieścia gatunków ptaków związanych z wodą i mokradłami: 25 par perkoza dwuczubego, 14 par trzcinniczka, 10 par łyski, siedem par brodziec samotnego, pięć par trzciniaka, trzy pary łabędzia niemego, dwie pary zimorodka, jedna para błotniaka stawowego i pojedyncze pary z kilkunastu innych gatunków. Na małym jeziorku przy zachodnim brzegu Jeziora Łętowskiego znajdowało się jedyne w gminie lęgowisko głowienki, a w niewielkim lesie od strony północnej – również jedyne w gminie kolonia lęgowa czapli siwej.

W kompleksach leśnych otaczających Jezioro Łętowskie od kilku lat gniazdują bielik i kania ruda, a jezioro stanowi ważną część rewirów lo-

wieckich tych ptaków. W strefie przybrzeżnej żerują czaple siwe z pobliskiej kolonii lęgowej. W roku 2006 polowała tam również para orlików krzykliwych, które prawdopodobnie gnieźdzą się już w okolicznych lasach. Na podmokłych łąkach żerują bociany białe, gniazdujące w Łętowie i w pobliskich osiedlach. W lasach z zachowanym starodrzewem istnieją dogodne warunki do założenia gniazda dla rybołowa, który niekiedy pojawia się nad tym obszarem. Rozległe trzcinowiska mogą w przyszłości ponownie przyciągnąć bąka, a ponadto istnieje szansa, że założą tam kolonię śmieszki, które od kilku lat w okresie wiosenno-letnim przebywają na jeziorze.

3. Jezioro Smardzewo z terenami przyległymi

Jezioro Smardzewo jest zbiornikiem eutroficznym o trudno dostępnych brzegach, w wielu miejscach gęsto zarośniętych krzewami (głównie wierzba) i trzciną. Otoczone jest częściowo podmokłymi łąkami oraz nieużytkami, na których rosną w rozrzuconych kępach krzewy i brzoza. W roku 2006 na jeziorze gniazdowały perkozki i łyska, na jego brzegach błotniak stawowy i żuraw, a na podmokłej łące i na nieużytkach: świerszczak, strumieniówka, przepiórka, derkacz, kszyc, samotnik i pliszka żółta. Na łąkach wokół jeziora żerowały bociany białe, gniazdujące w okolicznych miejscowościach, oraz żurawie.

Bardzo niepokojący jest fakt, iż w roku 2006 nad jeziorem Smardzewo nie odnotowano dziewięciu gatunków ptaków, które gniazdowały tam jeszcze w latach 2000 i 2001. Dotyczy to: bąka, perkoza dwuczubego, cyraneczki, cyranki, śmieszki, łabędzia krzykliwego, czajki, gęgawy i brzęczki!!! Za zanik ich lęgówisk odpowiedzialne są prawdopodobnie dwa główne czynniki: silna antropopresja na brzegach jeziora (wędkarze, kąpielisko i boisko sportowe tuż przy brzegu od strony wsi) oraz drapieżniki zwierzęce (omówione w rozdz. 5).

4. Niewielkie śródleśne i śródpolne zbiorniki wodne

- Zbiornik wodny położony 200–300 m na wschód od Wrzesowa, otoczony torfowiskiem i niewielkim laskiem mieszanym. Na brzegach zbiornika znajdują się lęgowiska żurawia i remiza, a w lesie gniazduje około 30 gatunków drobnych ptaków śpiewających (m.in.: muchołówka szara *Muscicapa striata*, czarnogłówka *Parus montanus*, pełzacz leśny *Certhia familiaris* i pełzacz ogrodowy *Certhia brachydactyla*).

- Drobne dystroficzne zbiorniki wodne wraz z torfowiskiem wysokim, położone w lesie mieszanym około 1000 m na północ od wsi Smardzewo. Gniazdują tam: perkozki, cyraneczka, żuraw oraz łabędź krzykliwy.

- Dwa śródpolne oczka wodne położone około 900 m na północny wschód od wsi Smardzewo. W roku 2006 przebywał tam dorosły łabędź krzykliwy w towarzystwie młodych osobników.

- Śródleśny zbiornik wodny otoczony torfowiskiem wysokim, położony około 1000 na północ od Jeziora Łętowskiego. Znajduje się tam jedyne w gminie stanowisko łęgowe gągoła. Gniazdują tam również żuraw oraz kszyc.

Dla ptaków migrujących ważne są niektóre obszary rolnicze w centralnej części gminy, stanowiące miejsca odpoczynku i żerowania, głównie podczas wędrówek jesiennych. Należą do nich:

- pola uprawne położone na południe od drogi krajowej nr 6 (Sławno–Koszalin), między miejscowościami Karwice, Smardzewo i Bobrowice – miejsce gromadzenia się niełęgowych siewek złotych (do 3000 osobników), czajek (do 500 osobników) i łabędzi krzykliwych (do 150 osobników);
- pola uprawne położone po obu stronach drogi krajowej nr 6 (Sławno–Słupsk), między miejscowościami Warszkowo i Wrześnica – miejsce gromadzenia się niełęgowych siewek złotych (do 1500 osobników), czajek (do 200 osobników) oraz żurawi (do 500 osobników).

5. Zagrożenia dla awifauny w gminie Sławno

W gminie Sławno, podobnie jak na całym Pomorzu oraz na innych obszarach Polski, występują zagrożenia dla egzystencji wielu gatunków ptaków, związane głównie z sukcesywnym zanikiem ich siedlisk łęgowych. Większość tych zagrożeń ma zdecydowanie antropogeniczny charakter. Do bardzo zagrożonych należą gatunki ptaków żyjących w siedliskach wodnych i na mokradłach, a także gatunki polno-łąkowe oraz występujące na ugorach i pastwiskach. Natomiast w mniejszym stopniu zagrożone są gatunki uzależnione od istnienia starodrzewu w kompleksach leśnych (por.: Górski 1991; Głowaciński 2002; Tomiałojć, Stawarczyk 2003).

Czynnikiem zmieniającym w najbardziej niekorzystny sposób środowisko życiowe awifauny związanej z terenami podmokłymi jest osuszanie bagien, mokradeł i rozlewisk, stanowiących miejsca łęgów oraz bazę pokarmową wielu gatunków ptaków. Szeroko zakrojone melioracje na Pomorzu Środkowym (dawne województwa koszalińskie i słupskie) w latach 50. i 60. XX. wieku doprowadziły do całkowitej degradacji większość łęgowisk usytuowanych na rozległych terenach podmokłych wokół jezior przybrzeżnych oraz w dolinach rzecznych (Bednorz 1983; Górski 1976; 1991a). Podobne przypadki znane są również z innych regionów Pomorza,

na przykład z łąk nad Zalewem Kamińskim, gdzie intensywne melioracje przeprowadzone w latach 80. XX. stulecia spowodowały spadek liczebności gniazdujących tam siewkowców *Charadrii* średnio o 70% oraz całkowite wycofanie się niektórych gatunków, np. rycyka *Limosa limosa* (Staszewski, Kaliciuk, Ziarnek 1997).

Osuszenie pozostałych jeszcze w gminie Sławno terenów podmokłych spowoduje ostateczny zanik siedlisk lęgowych i tak ubogiej już grupy gatunków ptaków gniazdujących na mokradłach, m.in.: gęgawy, błotniaka stawowego i derkacza. Zanikną również żerowiska bocianów czarnego i białego, co doprowadzi do ich wycofania się z obszaru gminy. Symptomaticznie tych niekorzystnych zjawisk jest spadek liczebności populacji lęgowej bociana białego o ponad 50% w okresie od roku 2000 do 2006, spowodowany osuszeniem terenów wokół miejsc jego gniazdowania i utratą bazy pokarmowej. Inne niebezpieczeństwo dla bociana białego w gminie Sławno wiąże się z możliwością kompleksowego zalesienia większych obszarów nieużytków i gruntów rolnych.

Zagrożeniem dla wielu gatunków ptaków jest zarastanie ich biotopów lęgowych oraz zanik mozaikowości siedliskowej, spowodowane naturalną sukcesją roślinności na obrzeżach niewielkich zbiorników wodnych (śródlęśnych i śródpolnych) i na terenach odkrytych, głównie na łąkach i pastwiskach (Staszewski i in. 1997; Górski 1976; 1991a; Antczak 2003). Dodatkowym czynnikiem niszczącym w wielu miejscach drobne oczka wodne jest zasypywanie ich różnymi odpadami i gruzem. Przykład intensywnego zarastania roślinnością wodną i krzewami oraz zaśmiecania w gminie Sławno stanowią dwa śródpolne oczka wodne (położone przy szosie ze Smardzewa do Bobrowic), na których znajduje się stanowisko lęgowe oraz miejsce przebywania łabędzia krzykliwego. Postępująca sukcesja roślinności w niedalekiej przyszłości może również zagrozić siedliskom ptaków gniazdujących nad jeziorem Smardzewo.

Ptaki gniazdujące na obrzeżach rzek i jezior, a także budujące duże i dobrze widoczne gniazda często w sezonie lęgowym narażone są na niepokojenie przez ludzi (Staszewski i in. 1997; Górski i in. 2001). Podczas badań terenowych w latach 2005 i 2006 stwierdzono, że w gminie Sławno brzegi wszystkich zbiorników wodnych są intensywnie penetrowane przez wędkarzy i „turystów” zasypujących śmieciami i niszczących w wielu miejscach roślinność przybrzeżną. Niepokojenie ptaków w ich siedliskach lęgowych było prawdopodobnie jedną z istotnych przyczyn wycofania się z obszaru gminy cennego bąka, wyraźnej redukcji populacji zimorodka (por. Górski i in. 2001) oraz zubożenia awifauny lęgowej jeziora Smardzewo o przedstawicieli dziewięciu gatunków. Istnieją również

przesłanki, że z powodu silnej antropopresji w latach 80. XX wieku zaprzestano gniazdowania na obszarze gminy kania czarna.

Ważnym problemem, którego nie należy bagatelizować, jest celowe lub bezmyślne niszczenie ptasich lęgów przez ludzi. Na Pomorzu znane są liczne przypadki zabijania ptaków, a nawet zniszczenia całych kolonii lęgowych mewy śmieszki i rybitw oraz lęgów gęgawy i kaczek z powodu wybrania z ich gniazd wszystkich jaj na paszę dla zwierząt gospodarskich lub dla zwykłej zabawy (Bednorz 1983; Górski 1991a; Antczak 2006; Staszewski, Kaliciuk, Ziarnek 1997; Staszewski i in. 1997). W gminie Sławno celowe zabijanie ptaków dorosłych i piskląt, niszczenie gniazd i wybieranie z nich jaj (do celów handlowych i jako pokarm dla zwierząt domowych) stanowią realne niebezpieczeństwo dla czapli siwej, obu gatunków łabędzi, gęgawy, kaczek, żurawia oraz najcenniejszych gatunków objętych ochroną strefową: bociana czarnego, kani rudej, orlika krzykliwego i bielika. W 2006 roku w znacznym stopniu uległa dewastacji jedyna w gminie kolonia lęgowa czapli siwej nad Jeziorem Łętowskim. W pełni sezonu lęgowego, w iście barbarzyński sposób, zniszczono w niej dziesięć zajętych przez ptaki gniazd, mimo iż **czaplińce objęte są ochroną całoroczną!** Na ataki kłusowników narażone są też łabędzie nieme, które bywają odławiane przez ludzi, prawdopodobnie do celów spożywczych. Precedensy odnotowano w latach ubiegłych, m.in. na starorzeczach Słupi w okolicach Słupska. Proceder ten jest dla łabędzi niemych bardzo niebezpieczny, ponieważ ptaki te szybko oswajają się z człowiekiem podczas regularnego dokarmiania, dzięki czemu ułatwione jest ich chwytanie. Warto pamiętać, że intensywne tępienie tego gatunku w Polsce spowodowało już raz katastrofalny spadek jego liczebności w wieku XIX oraz na początku XX, a wyraźna odbudowa krajowej populacji nastąpiła dopiero w latach 80. i 90. XX stulecia (Tomiałojć, Stawarczyk 2003).

Pomorskie populacje lęgowe ptaków od około trzydziestu lat poddawane są narastającej presji drapieżników zwierzęcych, zwłaszcza: norki amerykańskiej *Mustela vison* (nowy i bardzo ekspansywny gatunek w faunie Polski), jenota *Nyctereutes procyonoides* i lisa *Vulpes vulpes* (obydwa w ostatnich latach wykazywały wzrost liczebności w kraju), a także dzika *Sus scrofa* i ptaków krukowatych *Corvidae* (Staszewski, Kaliciuk, Ziarnek 1997; Antczak, Ziółkowski 2006; Mohr, Górski 2006; Antczak, Pokorski 2006). Drapieżniki te stanowią poważne zagrożenie dla ptaków gniazdujących w łatwo dostępnych miejscach, głównie na ziemi (np.: perkozka, perkoza dwuczubego, łabędzia niemego, łabędzia krzykliwego, gęgawy, cyraneczki, krzyżówki, cyranki, głowienki, kuropatwy, przepiórki, kokoszki, łyski, żurawia i brzęczki). Silne drapieżnictwo

było jednym z istotnych czynników, który w drugiej połowie XX wieku zapoczątkował na Pomorzu Środkowym regres populacji śmieszki (Górski 1991a; 1991b; 1997). Prawdopodobnie drapieżniki w znacznym stopniu są odpowiedzialne za wycofanie się przedstawicieli dziewięciu gatunków ptaków lęgowych z jeziora Smardzewo po roku 2001 ze względu na stosunkowo łatwy dostęp do różnych części tego jeziora.

Do czynników zagrażających ptakom należy także zanieczyszczenie środowiska wodnego ściekami komunalnymi i rolniczymi oraz eutrofizacja jezior, które to czynniki przede wszystkim niszczą bazę pokarmową ptaków. Jako drastyczny przykład może posłużyć rezerwat „Jezioro Lubiatowskie” pod Koszalinem, gdzie w 1973 roku na skutek zatrucia ściekami rolniczymi oraz pestycydami rozpylanymi z samolotu wody w jeziorze wyginęły łany roślinności, stanowiące bazę pokarmową licznych stad łabędzi, kaczek i łysek. W rezultacie populacja łabędzia niemego została zredukowana z około 300 do kilkunastu par lęgowych (Górski 1979; Górski Antczak 1991; Antczak, Górski 2006a). W gminie Sławno najbardziej zagrożone postępującą eutrofizacją jest Jezioro Łętowskie, które w latach 70. XX wieku było wykorzystywane do hodowli pstrąga na skalę przemysłową. Nie wiadomo w związku z tym, jakie będą w niedalekiej przyszłości losy gniazdujących tam ptaków.

Chemiczne środki ochrony roślin stanowią zagrożenie również dla ptaków polno-łąkowych. Przykładem może być przepiórka żywiąca się nasionami „chwastów” występujących na miedzach i poboczach polnych dróg. Stosowane na rozległych uprawach monokulturowych herbicydy niszczą w sposób nieselektywny wszystkie dziko rosnące rośliny, podstawę pokarmu przepiórki.

Inne zagrożenia dla ptaków wodnych w gminie Sławno wiążą się z regulacją brzegów rzek oraz oczyszczaniem i pogłębianiem koryt rzecznych, działań, które w latach 70. i 80. XX wieku w znacznym stopniu zdewastowały siedliska lęgowe m.in.: zimorodka, brzegówki, pliszki górskiej i remiza (Górski 1982).

Ptaki żyjące w środowisku leśnym gminy narażone są w mniejszym stopniu na różne niebezpieczeństwa, co wynika ze sposobu prowadzenia gospodarki leśnej. Awifauna w lasach gminy pozostanie zróżnicowana gatunkowo i bezpieczna pod warunkiem utrzymania w środowisku leśnym dotychczasowej mozaiki siedliskowej, a więc: lasów mieszanych, borów, enklaw starodrzewu iglastego i liściastego, pojedynczych drzew z wydrążonymi dziuplami, suchych oraz podmokłych partii lasów, a także pozostawienie w lasach wszystkich przewróconych i spróchniałych drzew, pniaków, wykrotów, stosów chrustu, kamieni itp.

6. Ochrona ptaków oraz ich siedlisk w gminie Sławno

1. Ochrona gatunkowa

Ochrona gatunkowa ptaków w gminie dotyczy gatunków występujących na obszarach leśnych zarządzanych przez Nadleśnictwo Sławno. W roku 2005 na podstawie Decyzji Wojewody Zachodniopomorskiego ustanowiono strefy ochronne wokół jednego gniazda bociana czarnego, dwóch gniazd kani rudej oraz dwóch gniazd bielika, których stanowiska lęgowe usytuowane są w Starokrakowskich Lasach oraz w lasach nad Jeziorem Łętowskim. Konieczna jest jednak ciągła i systematyczna kontrola stanu zachowania i stopnia zabezpieczenia istniejących już stanowisk lęgowych rzadkich i cennych gatunków oraz bieżąca rejestracja nowych stanowisk. Istnieje wysokie prawdopodobieństwo, że na omawianym obszarze gniazdują już po trzy pary kani rudej oraz bielika, a także co najmniej jedna para orlika krzykliwego. Nie można wykluczyć, że w przyszłości w lasach nad Jeziorem Łętowskim osiedli się rybołów. Dotychczasowa praktyka stosowana w Nadleśnictwie Sławno pozwala żywić nadzieję, iż wszystkie nowo założone gniazda tych najcenniejszych w Polsce i Europie gatunków ptaków w krótkim okresie po ich wykryciu zostaną objęte ochroną strefową.

W lasach zarządzanych przez Nadleśnictwo Sławno realizowana jest też czynna ochrona drobnych ptaków śpiewających poprzez rozwieszanie budek lęgowych, z których korzystają między innymi pożyteczne sikory i muchołówki. **Natomiast zupełnie nie podjęto działań ochronnych w stosunku do niszczonej w sezonie lęgowym kolonii czapli siwej, mimo iż czaplińce podlegają ochronie całorocznej!**

2. Ochrona obszarowa i obiektowa

W granicach gminy Sławno nie wyznaczono dotychczas żadnych obszarów, których głównym i podstawowym celem byłaby ochrona awifauny. Istnieją natomiast dwa rezerwaty florystyczne: „Janiewickie Bagno” i „Sławieńskie Dęby”, duży fragment Obszaru Chronionego Krajobrazu nr 4 „Jezioro Łętowskie i Okolice Kępic”, a także trzy obszary siedliskowe włączone do sieci Natura 2000 – Janiewickie Bagno, Dolina Wieprzy i Studnicy oraz krótki odcinek Doliny Grabowej. Zarówno rezerwaty, jak i pozostałe wymienione obszary z racji nałożonego na nie prawnego reżimu ochronnego mogą w znacznym stopniu pełnić dodatkowo funkcje „osłonowe” wobec występujących tam ptaków oraz ich siedlisk.

Dla awifauny gminy najważniejszy jest Obszar Chronionego Krajobrazu Nr 4 „Jezioro Łętowskie i Okolice Kępic”, utworzony m.in. w celu ochrony Jeziora Łętowskiego oraz rozległych obszarów leśnych wokół tego jeziora przed degradacją spowodowaną działalnością rolną i rybacką,

a także w celu ochrony siedlisk ptaków związanych ze środowiskiem wodnym i mokradłami. Dzięki stosunkowo rygorystycznemu reżimowi ochronnemu Jezioro Łętowskie wraz z otaczającymi je lasami zachowuje od lat wysoką wartość siedliskową dla różnych gatunków ptaków. Między innymi wprowadzono tam zakaz hodowli na skalę przemysłową pstrąga i innych gatunków ryb, jezioro i jego obrzeże o szerokości 200 m objęto strefą ciszy, ponadto wprowadzono zakaz jakichkolwiek ingerencji (inwestycyjnych, porządkowych) w środowisko leśne wokół jeziora bez zgody Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody¹¹.

W pewnym stopniu funkcje ochronne w stosunku do ptaków pełnią także dwa rezerваты florystyczne, w granicach których obowiązują m.in. zakazy penetracji oraz ingerencji bez zgody Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody. Rezerwat „Sławińskie Dęby” stanowi dodatkowe zabezpieczenie dla gniazdujących w okolicy ptaków należących do gatunków objętych ochroną strefową, a rezerwat „Janiewickie Bagno”, z racji podwójnego reżimu ochronnego (włączony do sieci Natura 2000), może pełnić istotną funkcję osłonową dla próbującej zasiedlić ten teren pary bielików. Dwa pozostałe obszary włączone do sieci Natura 2000 zapewne również odegrają w przyszłości ważną rolę ochronną w stosunku do występujących tam ptaków oraz ich siedlisk, jednakże jej zakres będzie znany dopiero po wykonaniu planów ochrony tych obszarów.

W gminie nie ustanowiono dotychczas żadnych użytków ekologicznych, mających na celu ochronę ptaków oraz ich siedlisk. Ta forma ochrony obiektowej powinna zostać zastosowana dla jeziora Smardzewo oraz cennych dla awifauny śródleśnych i śródpolnych zbiorników wodnych, wymienionych w rozdz. 4.

Podsumowanie

W niniejszym opracowaniu nie przedstawiono spisu całej awifauny lęgowej i niełęgowej gminy Sławno, bowiem wiedza na jej temat ciągle jeszcze jest niepełna. Dane literaturowe oraz inne materiały źródłowe z przeszłości są skąpe i wyrywkowe. Badania terenowe w sezonie lęgowym w 2006 roku ze względu na brak czasu skoncentrowano głównie na wykrytych wcześniej miejscach dla ptaków najważniejszych, mniej uwagi poświęcając innym obszarom (m.in. krajobrazowi rolniczemu). Po-

¹¹ Uchwała WRN w Słupsku nr X/42/81 z dnia 8.12.1981 roku Dz.Urz. WRN Nr 9 z 18.12.81 roku, poz. 23 ze zmianami według Rozporządzenia Wojewody Słupskiego Nr 5/91 z dnia 22.07.1991 roku.

nadto, niedostatecznie zbadane jest występowanie przedstawicieli gatunków, których faza aktywna przypada na porę zmierzchową doby oraz godziny nocne, m.in.: derkacza, przepiórki, słonki i sów. W trakcie przyszłych badań inwentaryzacyjnych należałoby największy nacisk położyć na dokładne rozpoznanie rozmieszczenia oraz liczebności populacji tych ostatnich gatunków oraz gatunków występujących w krajobrazie rolniczym (np. kuropatwy).

Bibliografia

- ANTCZAK J. 2003. Awifauna lęgowa jeziora Gardno, [w:] *Jezioro Gardno*, (red.) Z. Mudryk. Słupsk: Wydawnictwo Pomorskiej Akademii Pedagogicznej, 141–150.
- ANTCZAK J. 2006. Awifauna lęgowa rezerwatu Parnowo pod Koszalinem, [w:] *Ptaki lęgowe terenów chronionych i wartych ochrony w środkowej części Pomorza*, (red.) J. Antczak, A. Mohr. Słupsk: Wydawnictwo Pomorskiej Akademii Pedagogicznej, 107–116.
- ANTCZAK J., GÓRSKA E. 2004. Dolina Słupi, [w:] *Ostoje ptaków o randze europejskiej w Polsce*, (red.) P. Sidło, B. Błaszowska, P. Chylarecki. Warszawa: Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków, 130–133.
- ANTCZAK J., GÓRSKI W. 2006a. Rezerwat przyrody „Jezioro Lubiatowskie” jako ostoja awifauny wodnej w sezonie lęgowym, [w:] *Ptaki lęgowe terenów chronionych i wartych ochrony w środkowej części Pomorza*, (red.) J. Antczak, A. Mohr. Słupsk: Wydawnictwo Pomorskiej Akademii Pedagogicznej, 117–135.
- ANTCZAK J., GÓRSKI W. 2006b. Zmiany w ugrupowaniu ptaków wodnych jeziora Jamno w Koszalińsko-Słupskim Pasie Nadmorskim, [w:] *Ptaki lęgowe terenów chronionych i wartych ochrony w środkowej części Pomorza*, (red.) J. Antczak, A. Mohr. Słupsk: Wydawnictwo Pomorskiej Akademii Pedagogicznej, 75–86.
- ANTCZAK J., POKORSKI N. 2006. Zmiany w awifaunie lęgowej jeziora Gardno w Słowińskim Parku Narodowym, [w:] *Ptaki lęgowe terenów chronionych i wartych ochrony w środkowej części Pomorza*, (red.) J. Antczak, A. Mohr. Słupsk: Wydawnictwo Pomorskiej Akademii Pedagogicznej, 13–27.
- ANTCZAK J., ZIÓLKOWSKI M. 2006. Awifauna lęgowa rezerwatu „Jezioro Modła”, [w:] *Ptaki lęgowe terenów chronionych i wartych ochrony w środkowej części Pomorza*, (red.) J. Antczak, A. Mohr. Słupsk: Wydawnictwo Pomorskiej Akademii Pedagogicznej, 51–61.
- BEDNORZ J. 1974. Bocian czarny, *Ciconia nigra* (L.) w Polsce, *Ochrona Przyrody* **39**: 201–243.
- BEDNORZ J. 1983. Awifauna Słowińskiego Parku Narodowego z uwzględnieniem stosunków ilościowych, *Prace Komisji Biologicznej Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk* **64**: 1–101.
- BirdLife International 2004. Birds in Europe, *BirdLife Conservation Series* **12**(1): 374.
- GŁOWACIŃSKI Z. (red.) 2001. *Polska czerwona księga zwierząt. Kręgowce*, Warszawa: PWRiL.
- GŁOWACIŃSKI Z. (red.) 2002. *Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce*, Kraków: Oficyna Wydawnicza TEXT.
- GÓRSKA E. 1991. Rozmieszczenie lęgowisk remiza *Remiz pendulinus* w środkowej części Pomorza w latach 1960–1988, [w:] *Lęgowiska ptaków wodnych i błotnych oraz ich ochrona w środkowej części Pomorza*, (red.) W. Górski. Słupsk: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, 185–192.

- GÓRSKA E., ANTCZAK J. 2002. *Operat faunistyczny dla obszaru gminy Postomino*, Szczecin: Biuro Konserwacji Przyrody w Szczecinie [maszynopis].
- GÓRSKA E., GÓRSKI W., MOHR A., ZIÓŁKOWSKI M. 2006. Awifauna lęgowa i występująca w okresie lęgowym w Parku Krajobrazowym „Dolina Słupi” i w jego otulinie, [w:] *Ptaki lęgowe terenów chronionych i wartych ochrony w środkowej części Pomorza*, (red.) J. Antczak, A. Mohr. Słupsk: Wydawnictwo Pomorskiej Akademii Pedagogicznej, 183–213.
- GÓRSKI W. 1976. Ptaki lęgowe Pobrzeża Bałtyku między Mielnem a Ustką w latach 1965–1975, *Notatki Ornitologiczne* **17**: 1–34.
- GÓRSKI W. 1979. Awifauna Jeziora Lubiatowskiego, [w:] *Rezerwat przyrody Jezioro Lubiatowskie*, (red.) E.R. Śpiewakowski. Koszalin–Słupsk: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Słupsku i Koszalińskiego Ośrodka Naukowo-Badawczego, 157–190.
- GÓRSKI W. 1982. Awifauna lęgowa w dolinach i pradolinach rzek Pobrzeża Pomorskiego, *Acta Zoologica Cracoviensa* **26**: 95–147.
- GÓRSKI W. 1991a. Status i ochrona lęgów ptaków wodnych i błotnych w środkowej części Pomorza, [w:] *Lęgowiska ptaków wodnych i błotnych oraz ich ochrona w środkowej części Pomorza*, (red.) W. Górski. Słupsk: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, 193–233.
- GÓRSKI W. 1991b. Ptaki wodne jezior w północnej części Pojezierzy Południowobałtyckich w okresie lęgowym w latach 1976–1985, [w:] *Lęgowiska ptaków wodnych i błotnych oraz ich ochrona w środkowej części Pomorza*, (red.) W. Górski. Słupsk: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, 93–125.
- GÓRSKI W. 1997. Rozwój i zagrożenia populacji śmieszki *Larus ridibundus* i mewy pospolitej *Larus canus* w środkowej części Pomorza w ostatnim półwieczu, [w:] *Konferencja „Ptaki jako wskaźnik zmian środowiska. Monitoring, waloryzacja, ochrona”*, Słupsk 17–19 września 1997. *Streszczenia wystąpień*, (red.) W. Górski. Słupsk: Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Pedagogicznej, 30–32.
- GÓRSKI W., ANTCZAK J. 1991. Stan lęgowej awifauny rezerwatu Jezioro Lubiatowskie w ciągu szesnastu lat od zniszczenia podwodnej roślinności jeziora, [w:] *Lęgowiska ptaków wodnych i błotnych oraz ich ochrona w środkowej części Pomorza*, (red.) W. Górski. Słupsk: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, 47–64.
- GÓRSKI W., ANTCZAK J., PAJKERT W., ZIÓŁKOWSKI M. 1991. Awifauna lęgowa jezior przybrzeżnych na Wybrzeżu Słowińskim w latach 1976–1988, [w:] *Lęgowiska ptaków wodnych i błotnych oraz ich ochrona w środkowej części Pomorza*, (red.) W. Górski. Słupsk: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, 15–38.
- GÓRSKI W., GÓRSKA E., HETMAŃSKI T., MOHR A., ZIÓŁKOWSKI M. 2001. Ptaki (awifauna) w Parku Krajobrazowym „Dolina Słupi”, [w:] *Materiały do monografii przyrodniczej regionu gdańskiego*, t. 5, (red.) E. Gerstmannowa. Gdańsk: Wydawnictwo Gdańskie, 88–108.
- HERBICHOVA M., HERBICH J., ZYSKA W., PAWLACZYK P., STAŃKO R., WOŹNIAK K., UTRACKA-MINKO B. 2004. *Plan ochrony rezerwatu przyrody „Janiewickie Bagno” na lata 2004–2024*, Słupsk: Doradztwo i Ekologia [maszynopis].
- KLEJNOTOWSKI Z. 1966. Bocian czarny, *Ciconia nigra* (L.) w woj. koszalińskim, *Rocznik Wyższej Szkoły Rolniczej* **32**: 187–198.
- MEISSNER W., SIKORA A., ANTCZAK J., GEUNTZEL S. 2006. Liczebność i rozmieszczenie siewek złotych *Pluvialis apricaria* i czajek *Vanellus vanellus* w Polsce jesienią 2003 roku, *Notatki Ornitologiczne* **47**: 11–22.
- MOHR A., GÓRSKI W. 2006. Ptaki wodne jeziora Jasień, [w:] *Ptaki lęgowe terenów chronionych i wartych ochrony w środkowej części Pomorza*, (red.) J. Antczak, A. Mohr. Słupsk: Wydawnictwo Pomorskiej Akademii Pedagogicznej, 153–167.

- ROBIEN P. 1928. Die Vogelwelt Pommerns, *Abhandlungen Berliner Naturforscher Gesellschaft* **9**: 1–94.
- ROBIEN P. 1931. Die Vogelwelt Pommerns, Nachtrag 1928–1930, *Dohrniana* **11**: 10–33.
- ROBIEN P. 1935. Die Vogelwelt Pommerns, 2 Nachtrag 1931–1934, *Mitteilungen über die Vogelwelt* **34**: 49–75.
- SIDŁO O., BŁASZKOWSKA B., CHYLARECKI P. (red.) 2004. *Ostoje ptaków o randze europejskiej*, Warszawa: Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków.
- SIKORA A. 1994. Łabędź krzykliwy (*Cygnus cygnus*) – nowym gatunkiem lęgowym na Pomorzu, *Notatki Ornitologiczne* **35**: 179–180.
- SNOW D.W., PERRINS C.M. 1998. *The Complete Birds of the Western Palearctic. Concise edition*, Vol. I–II, Oxford: Oxford University Press.
- STASZEWSKI A., KALICIUK J., KOZŁOWSKA D., MRUGOWSKI W., ZIARNEK K. 1997. Przegląd ostoi ptaków w polskiej części Zalewu Szczecińskiego i jego okolicach, [w:] *Ostoje ptaków w polskiej części Zalewu Szczecińskiego*, (red.) J. Kaliciuk, A. Staszewski. Szczecin: Zachodniopomorskie Towarzystwo Ornitologiczne, 25–56.
- STASZEWSKI A., KALICIUK J., ZIARNEK K. 1997. Zmiany liczebności ptaków wodnych i błotnych oraz problemy związane z ich ochroną, [w:] *Ostoje ptaków w polskiej części Zalewu Szczecińskiego*, (red.) J. Kaliciuk, A. Staszewski. Szczecin: Zachodniopomorskie Towarzystwo Ornitologiczne, 57–65.
- TOMIAŁOJC L. 1990. *Ptaki Polski: rozmieszczenie i liczebność*, Warszawa: PWN.
- TOMIAŁOJC L., STAWARCZYK T. 2003. *Awifauna Polski. Rozmieszczenie i liczebność*, t. I–II, Wrocław: Polskie Towarzystwo Przyjaciół Przyrody „pro Natura”.
- TRACZ M., TRACZ M., KALISIŃSKI M., CZARASZKIEWICZ R., WYSOCKI D., STASZEWSKI A., KALICIUK J., OLEKSIK A. 2004. Ostoja Ińska, [w:] *Ostoje ptaków o randze europejskiej w Polsce*, (red.) P. Sidło, B. Błaszowska, P. Chylarecki. Warszawa: Ogólnopolskie Towarzystwo Przyjaciół Ptaków, 108–111.
- WASILEWSKI W. 2003. *Zmiany awifauny na rzece Wieprzy pod Kępicami w cyklu rocznym*, Słupsk: Pomorska Akademia Pedagogiczna [maszynopis pracy magisterskiej napisanej w Zakładzie Zoologii i Fizjologii Zwierząt Instytutu Biologii i Ochrony Środowiska].
- WEŁNIAK J. 2002. *Ptaki lęgowe okolic Sławna*, Słupsk: Pomorska Akademia Pedagogiczna [maszynopis pracy magisterskiej napisanej w Zakładzie Zoologii i Fizjologii Zwierząt Instytutu Biologii i Ochrony Środowiska].

Die Vogelwelt der Gemeinde Sławno, Gefahren und Schutz

Zusammenfassung

In der Gemeinde Sławno gibt es ca. 114 Vogelarten, die hier brüten (Tab.). Zu den wertvollsten gehört der schwarze Storch (*Ciconia nigra*); der braunrote Hühnergeier (*Milvus milvus*); der Seeadler *Haliaeetus albicella* und der Schreiadler (*Aquila pomarina*). Alle zählen zu den in Polen und ganz Europa gefährdeten Arten Rotes Buch der Tierwelt (Głowaciński 2001). Sie stehen unter strengem Naturschutz, nach dem in Polen und der Europäischen Union verbind-

lichen Gesetz (Direktive des Rates 79/409/EWG vom 2. April 1979,1). Um die Brutplätze des schwarzen Storches, des braunroten Hühnergeiers und des Seeadlers herum, hat man in den Wäldern von Alt Krakow im Jahr 2005 Schutzzonen angelegt (aufgrund des Entscheides des Westpommerschen Woiwoden). Zu den seltenen Arten gehören auch der Schreischwan (*Cygnus cygnus*), der auf Feld- und Waldseen brütet, der weiße Schwan (*Ciconia ciconia*) mit Brutplätzen in der Nähe von Wohnorten und Nahrungssuche auf feuchten Wiesen, der Sumpfgeier (*Circus aeruginosus*), der Kranich (*Grus grus*) und der Wachtelkönig (*Crex crex*). Die letzten drei brüten in Sumpfgewässern. Sie stehen alle unter Naturschutz laut Zusatz I der Direktive des Rates. Der braunrote Hühnergeier und der Wachtelkönig sind vom Aussterben bedroht (Birdlife International 2001). Das größte Brutgebiet der Vogelwelt der Gemeinde Sławno ist der Łętowski See mit den nahe gelegenen Wäldern und Wiesen. Sie bilden das Schutzgebiet Nr. 4 „Der Letowski See und die Umgebung von Hammermühle“. In den Waldkomplexen brüten seit einigen Jahren braunrote Hühnergeier und Seeadler, der See ist ihr Jagdgebiet. Am Seeufer und in den Sumpfwiesen wurden 2006 über 20 Vogelarten notiert, die Brutplätze von Haubentauchern (*Podiceps cristatus*), 26 Paare, Wasserhühnern (*Fulica atra*) 11 Paare, auch 5 Paare Rohrspatzen (*Acrocephalus arundinaceus*), 4 Paare Stockenten (*Anas platyrhynchos*), 3 Paare Schwäne (*Cygnus olor*), Graugänse (*Anser anser*), einzelne Krickenten (*Anas crecca*), Knäckenten (*Anas querquedula*), Sumpfgeier (*Circus aeruginosus*), Tauchgänse (*Mergus merganser*), Eisvögel (*Alcedo atthis*) und einige andere Arten. Auf einem kleinen See in der Nähe hat man den einzigen Brutplatz Braunnelle (*Aythya cinerea*) gefunden. Im Wald des Nordufers des Sees ist die einzige Brutstelle des Graureihers (*Ardea cinerea*). Alle diese Vögel unterliegen dem Naturschutzgesetz, Anlage I der Direktive.

Wichtige Brutplätze sind auch das Moszczenica Tal, die Alt Krakower und Schlauer Wälder, der Schmarsower See, Die vielen Wald-, Wiesen- und Feldtümpel. Nach der Brutzeit und während des Abflugs, sind die endlosen Felder zwischen Karwitz, Schmarsow, Bewersdorf, Alt Warschow und Freetz von großer Bedeutung. Die Vogelflüge ruhen sich hier aus, manchmal viele Tausend Vögel. In der Gemeinde Sławno sind Wasservögel mehr gefährdet als Waldvögel. Zu den Gefährdungen gehören:

- Austrocknen der Sümpfe und Feuchtzonen, Zuschütten der Feldteiche mit Müll und Abfällen,
- Systematische Beunruhigung der brütenden Vögel durch Zerstörung der Nester,
- Verunreinigung der Flüsse und Seen mit Abwässern, Forellenzucht in großem Ausmaß,
- Anwendung chemischer Pflanzenschutzmittel,
- Regulierung der Ufer von Flüssen und Seen.

Es gibt auch natürliche Gefährdungen, z.B. die Veränderungen der Pflanzen auf Wiesen und Weiden durch Sukzession, was vor allem in den letzten 20 bis 30 Jahren in Pommern geschieht.

